
Går det an? Gør det gavn?

En undersøgelse af
konfliktmægling ved
vold i nære relationer

Karin Sten Madsen

København 2011

Forord

Konfliktmægling er blevet et kendt begreb i mange sammenhænge. Men er konfliktmægling også anvendelig, når der er tale om vold i nære relationer? Kan man forestille sig en situation, hvor en voldsramt kvinde møder den voldelige mand i en samtale med en neutral tredjepart til stede?

Det er, hvad jeg bad en række kvinder om at forestille sig for at kunne besvare spørgsmålet, og jeg vil gerne takke dem varmt for, at de sagde ja til med baggrund i deres egne erfaringer med vold at begive sig ud i dette tankeeksperiment. Også tak til ledere og medarbejdere på kvindekrisecentre og behandlingstilbud til voldelige mænd for beredvilligt at bidrage med synspunkter og erfaringer.

Tak til Statens Institut for Folkesundhed for husly, til daværende studentermedhjælper, nu cand.scient.soc. Rikke Plauborg, som var med mig i marken. Tak til udviklingskonsulent Hanne Andersson, som atter stod bi, og sidst men ikke mindst en særlig hjertelig tak til seniorforsker Karin Helweg-Larsen, som banede vejen med blomster og begejstring.

Helsefonden, Aase og Einar Danielsens Fond, Justitsministeriet Forskningsfond, Eivind Eckbos Dansk-Norske legat gjorde det økonomisk muligt at gennemføre denne undersøgelse. Jeg er meget taknemmelig for den mulighed, jeg hermed fik og for den interesse, man viste et område, der endnu ikke har stor bevågenhed.

Karin Sten Madsen

Maj 2011

Det projekt, der beskrives i denne rapport, er støttet økonomisk af Justitsministeriets Forskningspulje. Projektets gennemførelse og resultater er alene forfatterens ansvar. De vurderinger og synspunkter, der fremsættes i rapporten, er forfatterens egne og deles ikke nødvendigvis af Justitsministeriet.

Indholdsfortegnelse

1. Formål	10
Rapportens opbygning	11
2. Baggrund	12
Vold mod kvinder i tal	13
Begrebsafklaring	14
Konfliktmægling	14
Restorative justice	16
Vold mod kvinder	16
Afgrænsning	16
3. Restorative Justice	18
Internationale anbefalinger og retningslinier	20
EU	21
FN	22
Dansk lovgivning	23
4. Empiri	27
Undersøgelsens grundlag	27
Metode	28
Resultater	29
Hvad mener kvinderne?	29
Hvad mener de professionelle?	34
5. Den internationale debat	42
6. Udenlandske erfaringer	47
Finland	47

Norge	49
Østrig	52
England	56
Canada	57
7. Afsluttende	59
8. Litteratur	61
9. Bilag	66
Bilag 1: Interviewguide	66
Bilag 2: Udsagn til fokusgruppeinterview	67

Sammenfatning

I denne rapport præsenteres resultatet af undersøgelsen: Kan et tilbud om konfliktmægling mellem voldsramte kvinder og voldsudøvende mænd være relevant som led i kvindernes rehabilitering? Undersøgelsen blev gennemført i 2009 - 2010 med støtte fra Helsefonden, Aase og Einar Danielsens Fond, Justitsministeriet Forskningsfond og Eivind Eckbos Dansk-Norske legat.

Hvert år udsættes ca. 28.000 kvinder for vold fra en partner, og mænds vold mod kvinder og udgør hermed et alvorligt problem med store sociale og helbredsmæssige konsekvenser for såvel de kvinder, der udsættes for vold, som for de mænd, der udøver volden. Det er derfor nødvendigt til stadighed at forsøge at forebygge volden og at afprøve nye metoder, der kan reducere voldens konsekvenser. Konfliktmægling kunne være en sådan ny metode.

Konfliktmægling er et møde mellem to personer, der frivilligt vælger at mødes i en samtale om deres indbyrdes strid. Samtalen faciliteres af en upartisk tredje person. Denne metode har vist sig at være anvendelig i mange sammenhænge, også i situationer, hvor parterne mødes på baggrund af et strafferetligt forhold. I Danmark finder dette sted i Konfliktråd.

Hvorvidt konfliktmægling kan anvendes, når det drejer sig partnervold er imidlertid et spørgsmål, som har affødt forskellige reaktioner og praksis i lande, der som Danmark anvender konfliktmægling i forbindelse med straffesager. Spørgsmålet har således rejst en debat blandt forskere og praktikere, der beskæftiger sig med hhv. vold mod kvinder og konfliktmægling, om det af hensyn til kvindens sikkerhed er berettiget og forsvarligt at tilbyde mægling ved partnervold.

Denne undersøgelse er en introduktion til den erfaring og viden, der findes i udlandet og et første skridt i retning af at afdække, hvordan voldsramte kvinder og professionelle aktører her i landet forholder sig til muligheden af konfliktmægling ved partnervold og til spørgsmålet om, hvorvidt en sådan foranstaltning kan gavne kvinden, der har været udsat for vold fra sin partner.

I rapporten indgår:

- Introduktion til Restorative Justice (tankesættet bag mægling i strafferetsligt regi), internationale anbefalinger og retningslinier
- Omtale af Lov om Konfliktråd
- Interview med kvinder, der havde oplevet vold fra en partner og professionelle på kvindekrisecentre, behandlingstilbud til voldelige mænd, m.fl.
- Introduktion til debatten om anvendelse af konfliktmægling ved partnervold
- Erfaringer fra lande, der har udviklet en praksis omkring konfliktmægling ved partnervold.

Interview med kvinder udsat for partnervold og professionelle

Ni kvinder, der havde været udsat for partnervold og 14 professionelle blev interviewet. Da ingen af de interviewede havde forhåndskendskab til konfliktmægling, blev form og indhold forklaret, og interviewpersonerne blev herefter bedt om at reflektere over muligheden af et møde mellem den voldsramte kvinde og den voldelige mand med en tredje part tilstede, som varetager samtalen. Ingen af de interviewede kvinder eller professionelle kunne se et tilbud om konfliktmægling som en hjælp til en kvinde, der havde været udsat for partnervold. Kvinderne anførte, at deres frygt for mandens fortsatte psykiske vold og manipulation, hans manglende selvindsigt og deres mistillid til manden, ville afholde dem fra at tage imod et tilbud om mægling. Samme synspunkter gav de professionelle på kvindekrisecentrene udtryk for. De pegede desuden på, at kvinden af strategiske grunde kunne føle sig presset til at sige ja til konfliktmægling for at undgå yderligere vold. De professionelle indenfor behandling af voldelige mænd advarede direkte mod at inddrage en voldelig mand i en samtale, før han havde opnået så meget selverkendelse, at han kunne rumme at blive konfronteret med kvindens historie uden at reagere med yderligere vold. Alle var desuden enige om, at et indgående kendskab til vold og voldens dynamik i en relation måtte være en absolut forudsætning for at kunne afgøre, hvorvidt en mægling var forsvarlig at gennemføre og for at kunne facilitere en mæglingssamtale og varetage af kvindens sikkerhed .

Internationale retningslinier og erfaringer

Såvel EU som FN anbefaler, at medlemsstater fastlægger retningslinier for brug af restorative justice programmer, og man gør opmærksom på, at kvinder udsat for partnervold i denne henseende udgør en særlig udfordring.

Mægling ved partnervold er forskellig fra mægling i sager, hvor parterne ikke kender hinanden og ikke behøver kende hinanden i fremtiden. Når parterne har været intimt forbundet og måske stadig er forbundet gennem fælles børn, skaber både relationen og volden i relationen nogle særlige vilkår for en mægling, og der er blandt forskere og praktikere divergerende meninger om, hvorvidt det på den baggrund er forsvarligt at tilbyde mægling.

Skeptikere mener, at den skæve magtbalance i relationen skaber tvivl om en voldsramt kvinde frit kan vælge eller fravælge muligheden af mægling, om kvinden risikerer at blive udsat for yderligere manipulation, og om man bringer hendes sikkerhed i fare ved at føre hende sammen med den voldelige mand.

Fortalere for mægling ved partnervold afviser ikke, at der er risici forbundet med et møde, men fremhæver, at en mæglingssamtale rummer mulighed for, at kvinden kan opnå en følelse af genopretning ved at komme til orde i sikre omgivelser og høre manden tage ansvar for sine handlinger. De peger desuden på, at ikke alle kvinder reagerer ens på at blive udsat for vold. I erkendelse af den komplekse situation og alvorlige risiko, der for kvinden kan være forbundet med at mødes med manden, har man i lande, der gennem mange år har anvendt mægling ved partnervold, udviklet særlige retningslinier og metoder. I denne rapport omtales programmer og projekter i Norge, Østrig, Finland og Canada. Fællestræk, ved den måde man her har tilrettelagt mægling ved partnervold, er:

- Grundigt forarbejde og forberedelse af parterne før en mægling
- Faste retningslinier for udførelse af mæglingen
- Brug af særligt uddannede og kvalificerede mæglere
- Involvering af andre instanser

Evalueringer af projekterne viser overordnet, at personer, der har deltaget i en konfliktmægling, har haft en positiv oplevelse. For nogle kvinders vedkommende hænger den positive oplevelse i højere grad sammen med den anerkendelse, de møder i mæglingsprocessen, end med en forandring af forholdet til manden. Kvinder kan således blive styrket af at indgå i mæglingsprocessen. Man har imidlertid også kunnet påvise, at der sker en, om end lille, reduktion af volden, og en evaluering af mægling ved partnervold i Østrig peger på, at mæglingen bidrager til indsigt og forandring hos mændene.

Trods forsøg har man ikke kunne finde frem til en sagstypologi, der kan indikere hvornår, for hvem og under hvilke omstændigheder mægling ved partnervold er en passende intervention. Der er dog overensstemmende erfaringer, der peger i retning af, at mægling er bedst egnet, når:

- der er tale om førstegangsvold
- volden er af mindre alvorlig karakter
- der er fælles børn.
- kvinden er ressourcestærk.

Der peges også på, at mægling har den største indvirken, når mæglingen kan understøtte en proces, der allerede er startet.

1. Formål

Denne undersøgelse stiller spørgsmålet: Kan et tilbud om konfliktmægling mellem voldsramte kvinder og voldsudøvende mænd være relevant som led i kvindernes rehabilitering? Men hvorfor stille spørgsmålet?

- Fordi mænds vold mod kvinder er et problem med alvorlige sociale og helbredsmæssige konsekvenser for såvel de kvinder og børn, der udsættes for vold, men også for mænd der udøver vold. Mænds vold mod kvinder udgør et samfundsmæssigt problem, som man til stadighed må forsøge at forebygge og afhjælpe ved at afprøve nye metoder og gå nye veje.
- Fordi konfliktmægling er en sådan ny metode, som med positive resultater anvendes i andre sammenhænge, hvor der er tale om overgreb.
- Fordi man i udlandet udvikler og anvender konfliktmægling i sager om mænds vold mod kvinder.
- Fordi der i kølvandet af denne udvikling foregår en livlig debat blandt såvel forskere som praktikere, om hvorvidt konfliktmægling i disse sager udsætter kvinden for yderligere fare og retraumatisering.

Spørgsmålet, om konfliktmægling mellem voldsramte kvinder og voldsudøvende mænd kan være relevant som led i kvindernes rehabilitering, har ikke tidligere været rejst i Danmark. Denne undersøgelse er en introduktion til den erfaring og viden, der findes i udlandet og et første skridt i retning af at afdække, hvordan voldsramte kvinder og professionelle aktører her i landet forholder sig til muligheden af konfliktmægling ved partnervold.

Undersøgelsen vil fokusere på

- hvordan kvinder, der selv har været udsat for partnervold, stiller sig til muligheden af konfliktmægling
- hvordan professionelle, der arbejder med enten rehabilitering af voldsramte kvinder eller behandling af voldelige mænd stiller sig til muligheden af konfliktmægling som intervention
- internationale anbefalinger og dansk lovgivning om konfliktmægling i straffesager

- den internationale debat om anvendelse af konfliktmægling ved partnervold
- uden- og indenlandske erfaringer med konfliktmægling ved partnervold
- om man på denne baggrund kan komme med anbefalinger.

Rapportens opbygning

Rapporten er inddelt i 5 kapitler. Efter dette indledende kapitel, som indeholder undersøgelsens formål, følger kapitel 2, der beskriver baggrunden for undersøgelsen samt giver en afklaring af begreber, der anvendes i rapporten. Kapitel 3 omhandler restorative justice. Først gives en kort introduktion til begrebet, derefter en gennemgang af internationale anbefalinger og retningslinier og endelig omtales dansk lovgivning vedr. konfliktråd. I kapitel 4 præsenteres undersøgelsens empiri, som består af interview med voldsramte kvinder og professionelle, der arbejder med voldsramte kvinder eller voldelige mænd. I kapitel 5 præsenteres den verserende debat i udlandet om mediation ved partnervold fulgt af en omtale af erfaringer fra udenlandske projekter. Kapitel 6 bringer rapportens hovedkonklusioner.

2. Baggrund

For snart 10 år siden henvendte en ung kvinde sig til Center for Seksuelle overgreb på Rigshospitalet efter at være blevet voldtaget af en god ven. Ved afslutningen af et længerevarende behandlingsforløb spurgte hun, om det ville være muligt at få hjælp til at kontakte og tale med den mand, der havde voldtaget hende. Kvindens forespørgsel var overraskende, men blev imødekommet, og hvad der startede som en enkelt samtale, voksede til flere og udmundede i en undersøgelse af relevansen af mæglingssamtaler til kvinder, der efter et seksuelt overgreb ønskede at tale med den mand, der havde krænket dem (Madsen 2004, 2005). Undersøgelsen viste, at man ved at skabe rammer om en samtale, hvor kvinden kan komme til orde, og manden gives mulighed for overfor kvinden at påtage sig ansvar for sin handling, kan medvirke til, at kvinden får genoprettet sin værdighed og kan gå styrket videre i livet.

Som den person, der varetager mæglingssamtaler på Center for seksuelle overgreb, var tanken om at et lignende tilbud kunne være relevant for kvinder, der havde været udsat for partnervold, både nærliggende og fjern for mig. Kvinder, der ønsker at tale med manden efter et seksuelt overgreb, har som oftest kendt manden forud for overgrebet. Han kan have været en god ven, men overgrebet er en enkeltstående handling, og parterne har som oftest hverken fælles fortid eller fremtid. Derved adskiller voldtægtsfres situation sig fra den situation, som voldsramte kvinder befinder sig i. Voldsramte kvinder har levet sammen med den voldelige mand i en kortere eller længerevarende relation, der er følelsesmæssige bånd og måske materiel afhængighed, og volden er gentagen, hvad enten den er periodisk eller altid er til stede. Der er således tale om parter, der lever i et komplekst og uigennemskueligt samspil med hinanden.

Netop kompleksiteten har i mange år været medvirkende til, at man i udlandet, hvor mægling efter overgreb i øvrigt vinder frem, har været tilbageholdende med at introducere mægling ved partnervold. Man er dog begyndt at åbne for muligheden, opmuntret af gode resultater ved mægling ved alvorligere overgreb, og en redegørelse for udenlandske erfaringer og undersøgelse af danske muligheder blev derfor relevant på dette tidspunkt, hvor konfliktmægling i straffesager er blevet en realitet i Danmark.

Vold mod kvinder i tal

Det skønnes, at omkring 28.000 kvinder og 8.000 mænd årligt udsættes for vold fra en aktuel eller tidligere nærtstående person, og at 21.000 børn vokser op i et hjem med vold. Tallene stammer fra en landsdækkende sundheds- og sygelighedsundersøgelse fra 2005¹ (Helweg-Larsen *et al* 2007).

I år 2000 viste en tilsvarende undersøgelse, at 42.000 kvinder havde været udsat for vold fra tidligere eller nuværende partner. Der er således tale om et markant fald i kvinders selvrapporterede voldsudsættelse i perioden 2000 - 2005. Den nyeste Sundheds- og sygelighedsundersøgelse blev gennemført i 2010, og man vil, når tallene er analyseret, kunne se om den faldende tendens er fortsat.

Kvindekrisecentre i Danmark modtog i 2009 ca. 15.000 henvendelser, heraf var 18 pct. personlige henvendelser, 81 pct. telefoniske henvendelser. Omkring 1800 kvinder fik ophold på et kvindekrisecenter, heraf havde 40 pct. tidligere haft ophold på et center (Barlach & Stenager 2010).

Kvinderne havde været udsat for forskellige former for vold, ofte i kombination med hinanden. En spørgeskemaundersøgelse² på kvindekrisecentre viste, at 80 pct. af kvinderne havde været udsat for fysisk vold, 18 pct. for seksuelle overgreb, 31 pct. for materielle ødelæggelser, 33 pct. for økonomisk kontrol, og 95 pct. af kvinderne havde oplevet psykisk vold.

Volden havde stået på i under et år for 12 pct. af kvinderne³, mens 38 pct. af kvinderne i deres voksenliv havde været udsat for vold i 1 – 4 år. 31 pct. af kvinderne havde været udsat for vold i 5-10 år, og 18 pct. af kvinderne, i alt 156 kvinder, havde været udsat for vold i mere end 10 år i deres voksenliv.

Omkring 6.000 kvinder henvendte sig i 2006 (Helweg-Larsen *et al* 2010) til landets skadestuer med skader efter vold. Heraf mener man, at godt og vel hver tredje henvender sig på baggrund af partnervold.

I årene 2007 – 2009 blev indgivet gennemsnitligt 11.200 anmeldelser om overtrædelse af Straffelovens voldsparagraffer: § 244, § 245 og § 246. Heraf drejede ca. 3.500 anmeldelser sig om

¹ Man anvendte her selvudfyldte spørgeskemaer

² Spørgeskemaet blev besvaret af 1640 kvinder

³ 853 kvinder havde besvaret dette spørgsmål

vold mod kvinder. Der blev rejst sigtelse i ca. 2.530 sager, og ca. 1.350 sager blev bragt i retten. (Helweg-Larsen *et al* 2010)

Kvinder, der anmelder partnervold og/eller søger ophold på et kvindekrisecenter, adskiller sig på en række områder fra gennemsnittet af danske kvinder, ved at være yngre, lavere uddannet, enlige, udenfor arbejdsmarkedet og med anden etnisk baggrund (Helweg-Larsen *et al* 2007, Servicestyrelsen 2010). Samme socioøkonomiske forskel finder man imidlertid ikke, når man ser på kvinder, der gennem Sundheds- og sygelighedsundersøgelse (selv)rapporterede at have været udsat for fysisk vold.

Begrebsafklaring

Konfliktmægling

Betegnelsen konfliktmægling bruges generelt om mægling i alle slags mellem menneskelige stridigheder. Vindeløv (2004) definerer konfliktmægling således:

En frivillig og fortrolig konfliktløsningsmetode, hvor en eller flere upartiske tredjepersoner hjælper parterne med selv at forhandle sig frem til en for dem tilfredsstillende løsning gennem en struktureret proces. Tredjepersonerne træffer ingen afgørelse i sagen.

Formålet med at mægle med to eller flere parter er at hjælpe dem med at løse en konflikt ud fra den antagelse, at en løst konflikt er bedre for parterne end en uløst konflikt, at parterne selv bedst ved, hvordan konflikten skal løses, og at den mest tilfredsstillende og dermed mest holdbare løsning er den, som parterne selv kan forhandle sig frem til. Herom skriver Vindeløv:

Da en forhandling forudsætter, at begge parter er indstillede på at bevæge sig væk fra deres oprindelige udgangspunkt, indebærer denne del af definitionen *både*, at parterne - eventuelt med bistand - er i stand til at varetage deres egne interesser på en tilfredsstillende måde, *og* at de er villige til at bevæge sig hen imod den anden part, så at også denne opnår et tilfredsstillende resultat....Ingen mægling uden forhandling.

Der er ingen grænser for, hvor konfliktmægling kan anvendes, så længe konfliktens parter, som beskrevet, deltager frivilligt og kan tage vare på egne interesser. Ikke alle konflikter opstår imidlertid mellem parter, der er ligestillede, og der kan i konflikter være endog stor magtfuldhed parterne imellem. Tredjeparts rolle er her, ifølge Vindeløv, at søge parternes magt elimineret eller afbalanceret, og hun beskriver flere metoder til en sådan afbalancering af magten, bl.a. forudgående separate møder med parterne.

Nogle konflikter falder indenfor straffelovens paragraffer. Ikke alle kommer til politiets kendskab, og konfliktmægling ved vold i nære relationer kan i praksis finde sted med og uden politiets medvirken. Vindeløv skriver, at hvor det drejer sig om en straffelovsovertrædelse, kan den forurettede part opfatte betegnelsen 'mægling' som en krænkelse i sig selv og foreslår, at man i stedet bruger betegnelsen 'faciliteret samtale'. Spørgsmålet er imidlertid, om man kan forstå og benævne eks. et overgreb som en konflikt, der skal findes en løsning på? Dette er en diskussion med divergerende synspunkter, men hvad man end hælder til, adskiller mægling på baggrund af en anmeldt straffelovsovertrædelse sig fra andre sager, alene i kraft af at parterne møder op med på forhånd fastlagte roller som hhv. gerningsperson og offer. Skyldsspørgsmålet er allerede afgjort⁴ og som udgangspunkt ikke til forhandling, og mæglingen vil (i Danmark) altid ske i forbindelse med en retslig handling⁵. Dermed er der sat nogle overordnede rammer og præmisser for samtalen, som gør den forskellig fra andre former for konfliktmægling. Fokus i samtalen er, som jeg senere vil uddybe, konsekvensen af den strafferetslige handling, dvs. den fortræd og skade, som den ene parts overgreb har forårsaget, og på hvorledes gerningspersonen kan råde bod på (genoprette) følgerne af sin handling og forhindre gentagelse. Det overordnede formål, at begge parter skal have udbytte af mæglingen, er fortsat gældende, og mæglingen giver mulighed for et værdifuldt mellem-menneskeligt møde eller en forhandling om fremtiden. Samtalen finder imidlertid altid sted på baggrund af, hvad der er defineret som en straffelovsovertrædelse, og har dermed det strafferetslige system med på sidelinien.

I denne rapport vil betegnelserne konfliktmægling, mægling og det engelske udtryk mediation eller restorative justice proces blive anvendt synonymt med hinanden som betegnelse for den proces, hvor en mand og en kvinde på baggrund af partnervold mødes til en samtale med en neutral tredje person tilstede. Aktører indenfor konfliktmægling har imidlertid for at præcisere,

⁴ En forudsætning for deltagelse i mægling med politiets medvirken er, at gerningspersonen har tilstået sin handling

⁵ Mægling kan dog også foregå efter den retslige handling

hvad mægling indebærer udviklet andre sprogbrug for samme proces: en genoprettende samtale/dialog, tilrettelagt samtale, faciliteret samtale/dialog eller blot samtale. På samme måde vil den person, der udfører en mægling, blive kaldt en mægler, en facilitator eller en tilrettelægger.

Restorative justice

Restorative justice er betegnelsen for den specifikke tankegang og det værdisæt, der ligger til grund for mægling ved straffelovsovertrædelser (se side 16). I Danmark er 'restorative justice' blevet oversat til 'genoprettende ret' eller 'genoprettende retfærdighed', men som det ofte sker med nyere begreber, der har sit udspring i engelsksprogede lande, har det engelske udtryk vundet hævd i mange sammenhænge. Derfor vil både betegnelsen restorative justice og genoprettende ret blive anvendt.

Vold mod kvinder

I Regeringens National strategi til bekæmpelse af vold i nære relationer (2010) er tidligere betegnelser som 'Vold mod kvinder', eller 'Mænds vold mod kvinder' blevet erstattet af betegnelsen 'Vold i nære relationer'. Hvad ændringen af sprogbrug er udtryk for ligger, udenfor rammerne af denne undersøgelse, hvor alle tre betegnelser anvendes synonymt med betegnelsen partnervold.

Afgrænsning

Undersøgelsen fokuserer på, hvorvidt en tilrettelagt samtale mellem den voldsudøvende mand og den voldsramte kvinde kan være relevant for kvindens rehabilitering. En sådan undersøgelse vil i sagens natur også komme til at berøre en samtales relevans for den voldsudøvende mand. I nærværende undersøgelse indgår der dog ikke interview med mænd.

Det er veldokumenteret (Helweg Larsen *et al* 2008), at også mænd er udsat for partnervold, og at der i nogle relationer finder gensidig vold sted, ligesom der finder vold sted i relationer mellem personer af samme køn. Ingen af disse forhold har imidlertid været genstand for denne undersøgelse.

Undersøgelsen befinder sig i krydsfeltet mellem disciplinerne: Vold mod kvinder og konfliktmægling. En dyberegående udredning af vold mod kvinder vil man imidlertid ikke finde i denne rapport.

3. Restorative Justice

Restorative justice er en måde at betragte retfærdighed på, som i sin nuværende form vandt frem forskellige steder i verden omkring 1980 som en reaktion på det retslige systems behandling af straffesager. Inspirationen kom fra religiøse grupperinger, fra oprindelige folk i f.eks. New Zealand og Australien og fra et overbelastet amerikansk retssystem. Zehr (1990) formulerede i sin banebrydende bog 'Changing lenses', som blev grundlag for senere teoriudvikling af restorative justice, et anderledes syn på, hvad der er nødvendigt at gøre som reaktion på en kriminel handling, hvis man, i stedet for blot at straffe, vil genoprette den uret, der er begået. Hvor retssystemet stiller en gerningsperson til regnskab overfor lovens bogstav med straf som konsekvens, betragter Zehr en forbrydelse som et brud på en mellemmenneskelig relation, et brud som den, der har begået handlingen er ansvarlig for at råde bod på overfor det menneske, der er berørt. Restorative justice er således både et filosofisk tankesæt og en proces, der kan iværksættes efter en kriminel handling. Zehr (2002) beskriver den genoprettende proces, som

.....en proces som, i det omfang det er muligt, involverer alle, som er berørt af en specifik krænkelse for i fællesskab at identificere og tage hånd om de skader, behov og forpligtelser, der er opstået i kølvandet af krænkelsen og dermed hele og gøre uret ret.⁶

Processen involverer foruden de direkte involverede parter også andre mennesker, som indirekte er blevet berørt af, at der er sket en krænkelse i deres nærhed. Familier på begge sider kan være påvirkede, andre kan have brug for at komme til orde, og alle kan – på forskellig vis - bidrage til at tage hånd om parterne og deres fremtid. Restorative justice ser således forståelse, samarbejde og inklusion som veje til at hele de skader, som gerningspersonen har påført ikke blot en anden, men også sig selv. Herved adskiller restorative justice sig afgørende fra straffende ret (Johnstone 2003).

Den grundlæggende værdi for restorative justice er respekt for den enkeltes værdighed, hvad enten man er offer, gerningsmand eller på anden vis berørt af den krænkelse, der er sket. Det bliver ofte påpeget (Daly 2008, Herman 1992) at ofre såvel som gerningspersoner, men

⁶ Min oversættelse

især ofre, i tiden efter en forbrydelse har brug for forskellige former for støtte og rådgivning for at genoprette psykiske, fysiske og materielle skader. Hvad restorative justice kan tilbyde er ikke en erstatning for individuel støtte, men et (eller flere) uformelle møder hvor ofret, gerningspersonen og andre kan tale ansigt til ansigt om, hvad der skete, og hvordan man skal imødekomme de behov, der er opstået i forbindelse med krænkelsen. Processen giver mulighed for kommunikation, udforskning, forklaring og refleksion faciliteret af en upartisk mægler, som uden at sætte en dagsorden for samtaleens indhold sikrer rammerne omkring samtalen. Hvad der bliver resultatet af et møde, og hvor processen bringer parterne hen, er afhængig ikke alene af krænkelsens karakter, men af parterne og deres mål for samtalen. For nogle kan et møde blive en afslutning, for andre et skridt på vejen. Zehr (2002) advarer mod at betragte restorative justice som en mirakelkur, velegnet til alle i alle situationer, ligesom han indskærper, at målet ikke er tilgivelse og forsoning. Et møde kan måske bane vejen for en udvikling i den retning, men restorative justice er ifølge Zehr først fremmest 'the right thing to do'.

Restorative justice har som praksis antaget mange former og udtryk, som afspejler den historiske og kulturelle baggrund for udviklingen af praksis. I Europa er offer-gerningsmands mediation den mest anvendte metode (European Forum for Restorative Justice 2010), mens man i andre dele af verden overvejende benytter 'conferencing', en metode, der med udspring i traditioner fra Australien og New Zealand er bygget op omkring parterne og deres familiære og sociale netværk.⁷ I Canada og USA har man, også med rod i oprindelige konfliktløsningstraditioner, udviklet forskellige former for 'circles', dvs. en udvidet kreds omkring ofret og gerningspersonen.

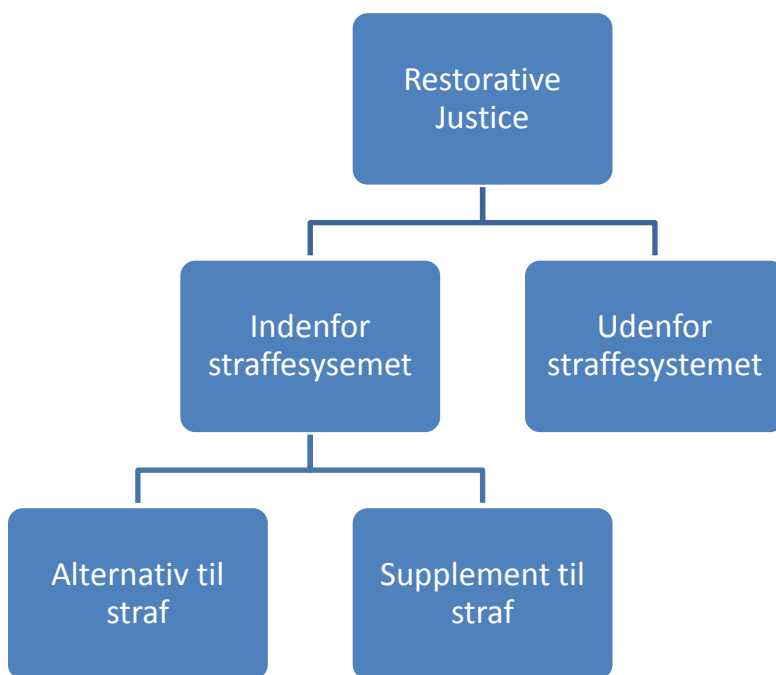
Den mest markante forskel på, hvordan restorative justice udfolder sig i forskellige lande og et kardinalpunkt indenfor udviklingen af restorative justice er imidlertid dets placering indenfor eller udenfor det strafferetslige system (Daly 2001, Johnstone 2002). I nogle lande anvendes restorative justice som en foranstaltning der, ved visse lovovertrædelser, træder i stedet for den strafferetslige handling. I andre lande (eks. Danmark) tilbydes restorative justice som supplement til den strafferetslige handling. En nærmere udredning af betydningen af restorative justice's placering i den strafferetslige proces vil ligge udenfor rammerne af denne undersøgelse,

⁷ Norge, som har en lang tradition indenfor restorative justice, har i de seneste år udviklet 'stormøder' på baggrund af 'conferencing', som det praktiseres i Australien, og også i andre europæiske lande er metoden under udvikling.

men jeg vil i det følgende, hvor restorative justice i andre lande omtales, gøre opmærksom på de lovmæssige rammer.

Tankegangen bag restorative justice og navnlig dens praksis har imidlertid vundet frem langt udover det strafferetslige område (fig. 1) og praktiseres i dag i forskellige former indenfor områder som mobning og børneforsorg. I Danmark har man udviklet skolemægling (Christie 2003, Raaschou 2006), ungemægling (Christy 2006) og også familierådslagning, som praktiseres på børneområdet i nogle socialforvaltninger er beslægtet med tankegangen bag restorative justice.

Fig. 1

Internationale anbefalinger og retningslinier

Både EU og FN har beskæftiget sig med restorative justice, og begge organisationer har vedtaget anbefalinger og retningslinier for anvendelsen af mediation eller andre genoprettende processer i forbindelse med straffesager.

EU

I september 1999 vedtog ministerkomiteen for Europarådet anbefaling nr. 99/1999 om mediation i straffesager⁸, som i 2007 blev fulgt op af en række ikke-bindende retningslinjer til brug for medlemsstaternes implementering af Europarådets anbefaling. Man finder ikke hverken i anbefalingerne eller i opfølgningen en tilkendegivelse af, at visse forbrydelser anses for uegnede til mediation, men der opfordres til, at man skal være særlig opmærksom på forurettedes behov såvel før som efter en evt. mediation med gerningspersonen. Rådets rammeafgørelse af 2001 om ofres stilling i forbindelse med straffesager pålægger medlemsstaterne at fremme mediation i straffesager. I artikel 10, stk. 1 står:

Hver medlemsstat søger at fremme mægling i straffesager i forbindelse med lovovertrædelser, hvor den anser denne fremgangsmåde for hensigtsmæssig.

Hvad der anses for 'hensigtsmæssig' er åbent for fortolkning af de respektive medlemsstater. Udvalget om Kvinders rettigheder og Ligestilling skriver imidlertid i 'Udkast til Betænkning om prioriteringer og udkast til en ny EU-rammepolitik til bekæmpelse af vold mod kvinder'⁹, pkt. 4.8:

Volden er i meget høj grad en konsekvens af en ulige magtfordeling mellem mænd og kvinder, og den kommer til udtryk i en dominans- og underordnings-funktion mellem gerningsmand og offer. Samtaleterapi, hvor både offer og gerningsmand deltager, må derfor i forbindelse med denne form for forbrydelse anses for udelukket, da forbrydelsen er af en sådan karakter, at de to parter aldrig kan blive lige og jævnbyrdige forhandlingsparter.

⁸ Kan downloades her: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=420059&Site=CM>

⁹ Kan downloades her: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2011-0065&language=DA>

Den form for samtaleterapi, der her refereres til og advares imod, er parsamtaler, hvor begge parter er til stede. Selvom parterapi og mægling på væsentlige punkter adskiller sig fra hinanden, har de dog det tilfælles at parterne, gerningsmand og offer, befinder sig i samme rum, og at en kvinde derfor i en mægling udsættes for samme påvirkning af den ulige magtfordeling.

FN

FN vedtog i 2002 en resolution om grundlæggende retningslinjer vedrørende brugen af Restorative Justice- programmer i straffesager¹⁰. Det understreges, at restorative justice er en reaktion på kriminalitet, som respekterer værdigheden og ligheden af det enkelte menneske, fremmer forståelse og social harmoni for såvel forurettede som gerningsmænd og samfund, og medlemsstaterne anbefales at fastlægge retningslinjer for brugen af restorative justice-programmer, herunder visitation af sager, efterfølgende behandling af sagerne, mæglernes kvalifikationer og uddannelse og organiseringen af restorative justice-programmer.

United Nations Office on Drugs and Crime udgav i 2006 'Handbook on Restorative Justice Programmes', som er en udførlig beskrivelse af restorative justice i teori og praksis. I kapitel 4 'From principles to practice: implementing restorative justice programmes' hedder det, at programmerne fungerer bedst når:

The victims of crime, including women who are victims of violence and persons from other "vulnerable groups", are given a true choice as to whether to participate in a restorative justice process. This is the notion of "informed choice" and includes specific requirements for confidentiality, presentation of the advantages and disadvantages of the restorative process versus the conventional justice system, information on the right to obtain legal advice and to have legal representation at any stage of the process, the support resources that are available, and access to the facilitator's credentials.

Her nævnes specifikt kvinder udsat for vold og vigtigheden af, at valget om at deltage i en restorative proces skal træffes ikke alene frivilligt, men også på et højt informeret grundlag. Dette

¹⁰ Resolution nr. 2002/12 om grundlæggende retningslinjer vedrørende brugen af Restorative Justice- programmer i straffesager.

er naturligvis særligt vigtigt, når der, som omtalt her, er tale om, at den restorative proces er et alternativ til traditionel retslig behandling, men gør sig også gældende, når den restorative proces som i Danmark er et supplement til den retslige handling.

I 2009 udgav FN¹¹: Handbook for legislation on violence against women. I kapitel 3: 'Model framework for legislation on violence against women' kan man læse, at ekspertudvalget bag bogen ønsker, at medlemsstaterne forbyder mediation:

Legislation should: explicitly prohibit mediation in all cases of violence against women, both before and during legal proceedings.

Igen drejer det sig om lande, hvor restorative justice indgår som et alternativ til den retslige handling, hvilket som nævnt ikke er tilfældet i Danmark. Kommentaren til anbefalingen lyder:

Mediation is promoted or offered as an alternative to criminal justice and family law processes in several countries' laws on violence against women. However, a number of problems arise when mediation is utilized in cases of violence against women. It removes cases from judicial scrutiny, presumes that both parties have equal bargaining power, reflects an assumption that both parties are equally at fault for violence, and reduces offender accountability. An increasing number of countries are prohibiting mediation in cases of violence against women. For example, the Spanish *Organic Act on Integrated Protection Measures against Gender Violence* (2004) forbids mediation of any kind in cases of violence against women.

I det følgende vil der blive gjort rede for dansk lovgivning og praksis.

Dansk lovgivning

Konfliktråd

I 1998 - 2003 blev en forsøgsordning med mægling mellem offer og gerningsmand, Konfliktråd, gennemført i tre politikredse på Sjælland som led i styrkelsen af retsstillingen for ofre for

¹¹United Nations, Department of Economic and Social Affairs Division for the Advancement of Women

forbrydelser. Forsøget blev forlænget frem til 2010, hvor Lov om Konfliktråd¹² gjorde konfliktråd permanent og landsdækkende. I Betænkning om konfliktråd (Justitsministeriet 2008) står:

I et konfliktråd får den forurettede og gerningsmanden til en strafbar handling mulighed for at møde hinanden under en neutral tredjemands (en mægler) tilstedeværelse.

Konfliktråd skulle gerne medvirke til, at den forurettede får bearbejdet den vrede og angst, som den kriminelle handling har medført, og være med til at give forurettede en følelse af større tryghed i dagligdagen. Samtidig indebærer konfliktråd, at gerningsmanden i direkte kontakt med forurettede må påtage sig ansvar for handlingen, og konfliktråd kan således medvirke til at øge gerningsmandens ansvarlighed for fremtidige handlinger.

Konfliktråd tilbydes som et supplement til straf, når følgende omstændigheder er opfyldt:

Der skal være et identificerbart offer for forbrydelsen

Der skal foreligge en (hel eller delvis) tilståelse fra gerningspersonen

Begge parterne skal møde frivilligt møde op

Begge parter skal være fundet egnede til at deltage.

Mæglingens mødet tilrettelægges og forestås af en mægler og foregår i fortrolighed, dvs. bag lukkede døre med kun parterne og evt. bisiddere til stede.

Alle former for kriminalitet er som udgangspunkt egnede til at blive henvist til konfliktråd.

Udvalget bag Betænkning om konfliktråd overvejede, om der skulle tages særlige hensyn ved sager om alvorlig, personfarlig kriminalitet, men fandt ikke, at det var nødvendigt, hvis principperne om tilståelse og frivillighed blev overholdt. Man valgte således at videreføre konfliktråd, som det havde været praktiseret i forsøgsperioden.

Da lovforslaget blev sendt til høring skrev Center for Konfliktløsning¹³ i sit svar, at det burde overvejes, om sager om familievold skal kunne behandles i konfliktråd, og Foreningen for

¹² LOV nr 467 af 12/06/2009. Kan downloades her: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=125406>

Mediation/Konfliktmægling opfordrede til, at der blev knyttet særlig opmærksomhed til anvendelse af konfliktråd i sager om vold i nære relationer, herunder partnervold. Center for Voldtægtsofre, Rigshospitalet opfordrede til ' at mæglerne i en ordning, der også giver mulighed for konfliktråd i sager om vold i familiære relationer, gennem uddannelse bliver kvalificeret til at påtage sig mediation i konflikter, hvor køns- og magtulighed dominerer'.

Justitsministeriet kommenterede ovenstående høringssvar således: Hvis lovforslaget vedtages, vil konfliktråd kunne anvendes i alle typer af straffesager, hvis betingelserne herfor i øvrigt er opfyldt, herunder at sagen konkret vurderes egnet til behandling i konfliktråd. Dette omfatter således også sager f.eks. om vold i familien. Det bemærkes i den forbindelse, at mægling i konfliktråd efter lovforslaget alene kan finde sted, hvis parterne samtykker i at deltage i konfliktråd, og at parterne til enhver tid kan tilbagekalde samtykket til at deltage, jf. lovforslagets § 2, stk. 1, og § 3, stk. 3. Det er endvidere en betingelse, at gerningsmanden i det væsentlige har tilstået den strafbare handling, jf. lovforslagets § 2, stk. 3.

..... Det anførte i visse af høringssvarene om mægling i sager om vold i familien mv. vil indgå i de videre overvejelser om udformningen af denne uddannelse.

Hvorvidt parterne er egnede til at deltage afgøres af politiets lokale konfliktrådscoordinatorer, som bedømmer om parterne er i en psykisk tilstand, der gør dem i stand til på meningsfuld vis at deltage i en samtale. Er det tilfældet henvises sagen til en mægler¹⁴. I Danmark er mæglere (i lighed med Norge) læg mæglere, dvs. civile borgere, som alle har en kort træning i at lede mæglingsprocessen. Man anvender som udgangspunkt en mediationsmodel beskrevet af Lin Adrian (2001) og Vibeke Vindeløv (2004), men mæglerne har, så længe grundprincipperne overholdes, frihed til at sætte deres personlige præg på metoden og til at inddrage andre metoder.

En samtale i konfliktråd kan finde sted før og efter en retssag, men vil oftest finde sted før sagen går i retten. Retten underrettes, når der har været afholdt konfliktråd, og dommeren kan i sin strafudmåling tage hensyn til, at gerningsmanden har deltaget i konfliktråd.

¹³ Retsudvalget 2008-09, L 158 Bilag 1, Offentligt. Kan downloades her:

<http://www.ft.dk/samling/20081/Lovforslag/L158/Bilag/1/651006.PDF>

¹⁴ Der er til hver politikreds knyttet et antal mæglere

Ifølge Evaluering af Konfliktråd (Casa 2003) blev der under forsøgsperioden 1998 - 2002 afholdt et ikke nærmere angivet antal mæglinger i sager om husspetakler mellem ægtepar eller samlevende. I forsøgets forlængede levetid 2003 - 2010 blev der ikke foretaget en samlet opgørelse over hvilke sager, der blev henvist til mægling. Der foreligger endnu ikke en samlet opgørelse over sagstyper henvist til konfliktråd, siden konfliktråd blev implementeret i alle landets politikredse i 2010.

4. Empiri

Undersøgelsens grundlag

Undersøgelsen bygger på 9 interviews med kvinder, der har været udsat for vold og interviews med:

Leder af rådgivning og krisecenter Helle Walsted Samuelsen, Dannerhuset i København

Forstander Birgit Søderberg og souschef Mette Bak, Kvindehjemmet i København

Krisecenterleder Thyra Ernstsén, Fredericia Krisecenter

Psykolog Jeannette Krog, socialpædagog John Hansen, socialpædagog Annette Hansen, psykoterapeut Inge Marie Wickmann, socialrådgiver Helle Rønaa, Projekt Stop vold i familien, Krisecenter Odense

Direktør Helle Øbo og psykolog Kirsten Moos, Dialog mod Vold, København

Psykolog Winnie Jørgensen, Peer Nielsen, Vibe Buch Ohlsen, Alternativ til Vold, Roskilde

Advokat Gittemarija Loiborg, Netværk for Voldsramte Kvinder

Der blev aflagt besøg hos:

Konfliktrådssekretariatet i Oslo

Projekt Familievold, Forsoning og Forebygning, Trondheim, Norge

Og ført samtaler med:

Seniorkonsulent Siri Kemeny, Norge

Direktør og psykolog Marius Råkil, Alternativ til Vold, Oslo

Seniorforsker Christa Pelikan, Østrig

Mægler og træner Marian Liebmann, England

Seniorforsker Aune Flinck, Finland

Metode

Hvordan får man kvinder i tale, som har været udsat for vold fra deres ægtefælle eller partner, hvad enten de har opsøgt et kvindekrisecenter eller lever uden at have givet sig offentligt tilkende? Jeg havde forestillet mig at bede en række kvindekrisecentre om at formidle kontakt til kvinder, der ville lade sig interviewe, men min anmodning blev stoppet ved porten. Kvindekrisecentrene bestræber sig på at skabe et frirum for kvinderne, hvor de ikke skal forholde sig til den relation, de netop har forladt, men kan samle tanker om sig selv. Et interview med fokus på kvindens relation til manden ville være kontraindiceret og udgøre en risiko for at forværre kvindens tilstand. Man ville med andre ord ikke formidle en kontakt. Dette var en værdifuld påmindelse om interviewerens etiske ansvar for sine interviewpersoner. Det var også en streg i regningen, der kom til at begrænse tilgangen til interviewpersoner i undersøgelsen. At interviewe kvinder, der havde forladt kvindekrisecentret og var i efterværn (dvs. fortsat i forbindelse med et krisecenter), var en mulighed og lod sig praktisere på et enkelt kvindekrisecenter.

Kvinder, der har været udsat for vold, har oprettet forskellige netbaserede netværk for at støtte hinanden, og det var mit håb herigennem at kunne komme i kontakt med kvinder, der ikke opholdt sig på et kvindekrisecenter. Men det var også her vanskeligere end forventet at opnå kontakt til kvinder, der ville lade sig interviewe. Flere kvinder ville gerne interviewes telefonisk, men kun to kvinder ville deltage i et personligt interview.

I alt blev ni kvinder interviewet, tre kvinder personligt, to kvinder telefonisk, fire kvinder deltog i et fokusgruppeinterview. Alle kvinder var etnisk danskere, og de havde alle været udsat for gentagen fysisk og psykisk vold. Interviewene fandt sted enten i kvindernes hjem, kontor eller på et kvindekrisecenter. Kvinderne havde forud for interviewet modtaget et brev, der forklarede baggrunden for undersøgelsen, og hvad jeg gerne ville tale med dem om.

Tanken om en tilrettelagt samtale mellem den voldsramte kvinde og den voldsudøvende mand, hvad enten den skulle finde sted i regi af et kvindekrisecenter, konfliktråd eller i andre rammer, var ukendt for kvinderne. Interviewene blev derfor indledt med en introduktion til form, indhold og hensigt med den tilrettelagte samtale. Små figurer blev anvendt til at illustrere en samtale, og kvinderne blev bedt om at forestille sig reflektere over muligheden af en samtale. Til solointerviewene var udfærdiget en spørgeguide (se bilag), til fokusgruppeinterviewet var udfærdiget en række udsagn (se bilag), som blev forelagt gruppen. Interviewene blev båndet og senere transkriberet.

Resultater

Hvad mener kvinderne?

Ni kvinder, der havde oplevet vold, blev som nævnt forelagt muligheden for et møde med den mand, der havde været voldelig mod dem. Interviewpersonernes refleksioner er i det følgende tematiseret og underbygget af udvalgte citater under fiktive navne.

Frivillighed

Forudsætningen for at en mæglingssamtale kan finde sted er, at parterne møder frivilligt op og deltager i samtalen af egen fri vilje. Kvinderne er imidlertid i tvivl om denne forudsætning kan opfyldes. At forlade eller gøre op med et voldeligt forhold er en proces, der ifølge kvinderne, tager tid, før man er blevet sig selv og igen har vundet fodfæste. Derfor er kvinden i en situation, hvor hun meget nemt vil kunne presses eller føle sig presset til at deltage i noget, som hun endnu ikke er i stand til at overskue konsekvenserne af. Skal et møde overhovedet finde sted, siger de interviewede kvinder, skal det være kvinden, der bestemmer, hvornår det skal finde sted. Hverken mandens ønske eller hensynet til en evt. retssag må være bestemmende for tidspunktet.

Lone: Man er jo i chok, når man kommer her (et kvindekrisecenter), man er mere eller mindre handlingslammet. Man har gjort det sidste, man overhovedet kunne, for det kræver et stort overskud at sætte sig ned og tage telefonen og ringe og sige, jeg har brug for hjælp.....så det (et møde) behøver ikke at være lige her og nu, bare fordi det er til mandens fordel.

Vælger kvinden at sige nej til et møde med manden, kan hun blive stillet i et dårligt lys og få prædikat af at være usamarbejdsvillig, mener de interviewede kvinder. Med fælles børn og uenighed om forældremyndighed og samvær behandles sagen i Statsamtet eller i retten. I den proces tænker begge parter, ifølge de interviewede kvinder, strategisk for at få deres ønsker tilgodeset. Det betyder, at nogle kvinder, på trods af angsten for at møde deres tidligere partner, kan føle sig presset til at sige ja til tilbuddet om en samtale i konfliktråd for ikke at fremstå usamarbejdsvillig. Kvindens deltagelse bliver dermed ikke reelt frivillig.

Lissie: det må endelig ikke komme kvinden til ulempe, hvis den modsatte part har sagt ja til det, så det kan bruges til at sige, at hun er usamarbejdsvillig. Det kan man let komme til at frygte.

Xenia: Det skal ikke være sådan, at det kommer til at stille kvinden dårligere. Sådan ser jeg det nu – at manden kan være hurtig, fordi det er ikke ham, der har lidt overlast.

Mandens motivation

Ingen af de interviewede kvinder havde tiltro til, at manden ville sige ja til en samtale, fordi han følte anger over at have gjort kvinden ondt. Han ville ifølge kvinderne kun møde op, fordi han havde ondt af sig selv, eller fordi han så sit snit til igen at manipulere kvinden. Og han ville benytte sig af samme virkemidler, som kvinderne havde set så mange gange tidligere.

Jill: Min (expartner) ville kunne reagere på to måder. Enten ville han nægte, at det hele var sket, og alt ville være min egen skyld..... eller også ville han sige: 'Ej, det er jeg så ked af' og sidde med store tårevædede øjne for at få noget sympati.

Vera:.....den gang jeg stadigvæk håbede på, at vi kunne få et forhold, ville det der [et møde] have været alle tiders for mig, men set i bakspejlet kunne jeg ikke bruge det til en skid, for han ville kun manipulere mig igen.

Karen:...han kan sagtens sidde og sige: Jamen jeg vil gerne snakke med hende og finde ud af det med hende. Men hvad der sker bagefter eller under mødet, det ville jeg være bange for.

Vil et møde kunne eskalere volden?

Mandens forsøg på at manipulere kvinden stopper ikke i og med, at kvinden forlader forholdet. Forsøgene på at kontrollere og manipulere kvinden kan tværtimod blive intensiveret og vil, ifølge de interviewede kvinder, udspille sig også under en samtale. Et blik, et nik, et skift i toneleje eller en tilsyneladende tilfældig bevægelse vil være det usynlige sprog, som manden vil kunne styre samtalen med, mens han på overfladen vil være sød, rar og smilende. Kvinderne er selv blevet

forført, ofte gang på gang, af den charmerende side hos manden og nærer ingen tillid til, at en tredje person (mægler), der ikke kender til voldsproblematikken, vil kunne gennemskue, hvad der foregår.

Margit:..... bare et forkert blik, bare et skifte i tonelejet kan få en til at reagere. Det er den der uforudsigelighed, man aner ikkejamen fra at have venlige øjne...så onde øjne.... og lige pludselig [kan han] være tilbage og være den kærlige fyr igen og alt det, vi på et tidspunkt er faldet for.....

Xenia:.....man føler sig lidt latterliggjort, fordi der sidder den pæne, søde, rare mand, som gerne vil samarbejde. Og så sidder man måske og bliver mistænkeliggjort på et eller andet plan, fordi de (mæglere) ikke har levet i det..... den der pæne, nydelige mand bliver troet på, mens man godt ved, hvad der lurder under facaden.....

Behovet for at komme til orde

En mæglingssamtale har som et af sine formål at tilbyde en ramme, hvor parterne kan udveksle, hvad der er sket og fortælle om de konsekvenser, det har haft for hver især. Flere af kvinderne kunne nikke genkendende til behovet for at lade manden vide, hvad de tænkte og følte, og de havde spørgsmål, som de gerne ville have haft svar på. Men at tage skridtet og gøre det, betragtede de som enten omsonst eller for farligt.

Vera: Man har lyst til at få blæst det i hovedet på dem, det har jeg i hvert fald haft, men har ikke turde. Jeg har heller ikke turde skrive et brev til ham eller noget.

Margit:på et tidspunkt har jeg haft det sådan [et ønske om at tale sammen], men ikke nu. Men det var nok mest i tiden efter, at jeg havde det sådan - uden at ville gøre det - men hvor det lå i mit baghoved: Hvordan han kunne finde på at skræmme et andet menneske på den måde, altså moderen til hans børn? Men det var ikke noget, jeg turde gøre.

Også Karen ville gerne have svar på nogle spørgsmål, men også hun mente, at risikoen ved at mødes var for stor, så spørgsmålene forblev spørgsmål.

Jeg kunne godt tænke mig at vide, hvordan han kunne gøre det? Hvad han fik ud af det, og om der var noget, jeg kunne have gjort anderledes for, at det ikke var sket? Om han havde valgt mig bevidst, fordi han måske havde følt, at han kunne et eller andet der, eller om det var tilfældigt? Og så kunne jeg faktisk godt tænke mig at vide, om han har elsket mig, eller om det bare var ord.

Nogle af de interviewede kvinder havde været i parterapi med deres partner og der oplevet, at manden havde afbrudt terapien efter få samtaler, enten fordi han mente at terapeuten holdt med kvinden, eller fordi han ikke kunne holde ud at høre på kvinden. De havde ingen tiltro til, at en mæglingssamtale kunne bidrage med noget nyt.

Heller ikke ønsket om at komme til orde overfor manden med en tredje person tilstede som garant for at der ikke undervejs skete hende noget, havde nogen appel til de interviewede kvinder. Der var allerede talt og sagt så meget, at det ikke ville give mening at forsøge igen.

Bente: Det er ikke nødvendigt for mig, for jeg har jo sagt det til ham mange gange, hvor meget han har trådt på mig og svigtet mig. Og det mener han ikke, han har, men jeg ved bare, det er rigtigt. Det er nok for mig.

Mulighed for strafnedsættelse

En gerningspersons deltagelse i konfliktråd kan indgå som en formildende omstændighed i forbindelse med vurderingen af strafudmålingen. Den voldelige part i et parforhold kan med andre ord få strafnedsættelse ved at deltage i mægling. Muligheden for strafnedsættelse bringer således endnu et dilemma ind i de overvejelser, interviewpersonerne gjorde sig om deltagelse i mægling i konfliktråd. Hvis kvinder siger nej til at deltage i konfliktråd, vil det kunne blive brugt mod dem i en evt. samværssag. Hvis de siger ja til at deltage, vil manden kunne opnå strafnedsættelse.

Margit: Jeg synes da godt nok bare, at det er vildt latterligt, for hvem vil ikke gerne have strafnedsættelse og så sidde og sige: ”Det er jeg bare vildt ked af – [hvisker] du kan bare vente dig til du kommer ud din dumme kælling”. Fordi der kender jeg én, der ville reagere på den måde. Han ville kunne sidde og spille skuespil for at få strafnedsættelse.

Vera: nu har jeg gået i 1 ½ år og været vildt bange for ham og hvis det der mæglings-møde kunne gøre at han fik strafnedsættelse, så ville jeg blive væk, fordi det skal han ikke have lov til at slippe for. Han skal have den fulde straf. Jeg vil ikke være med til at give ham pusterum fra spjældet. Det vil jeg ikke, der bliver jeg hævngherrig, så ville jeg trække det ud til efter at han havde fået straffen, hvis jeg havde turdet mødes med ham.

Hvem vil tage mod tilbuddet?

Flere af de interviewede kvinder mener, at kvinder, der 'er færdige med manden', ikke vil være interesseret i at tage imod et tilbud om en samtale. Det vil hovedsageligt være kvinder, som stadigvæk nærer et håb om at få forholdet til at fungere, der vil sige ja til at deltage, og flere mener, at en samtale vil give kvinden falske forhåbninger om, at mæglingen kan løse problemerne i parforholdet.

Margit: Jeg tror, det gør kvinden meget, meget sårbar. I det øjeblik hun ikke er 100 % færdig med forholdet, vil kvinden gå ind til sådan en samtale med håbet om, at man kan finde en løsning og fortsætte bagefter, uanset hvad dom man vil få.

Opsummerende

Alle interviewede kvinder var skeptiske ved tanken om et møde mellem den voldramte kvinde og den voldelige mand, og der var her ingen forskel på, om den interviewede selv netop havde forladt det voldelige forhold, eller om dette var sket for år tilbage. De interviewede kvinder mente, at kun kvinder, der endnu havde et håb om at genoptage forholdet til manden, ville være interesseret, men netop i de situationer frygtede de, at en samtale kunne bidrage til fortsat manipulation af kvinden. Kvinderne pegede på, at der var overhængende risiko for, at den psykiske vold, som kvinden i et voldeligt forhold havde været udsat for, ville fortsætte under en samtale, og de frygtede, at volden efterfølgende kunne eskalere. De pegede ligeledes på, at alene et tilbud om en samtale ville kunne bringe den voldsramte kvinde i en situation, hvor hun ville fremstå som usamarbejdsvillig, hvis hun af hensyn til sin sikkerhed afslog at deltage. Muligheden for med en tredje person tilstede at kunne komme til udtryk og stille spørgsmål var ikke relevant, mente kvinderne. Når volden først var nået dertil, at kvinden gjorde opmærksom på den overfor en offentlig myndighed, ville der allerede være sagt og udvekslet så meget mellem parterne, at der intet nyt var at sige eller høre. Der ville have været for mange forudgående svigt til, at kvinden kunne have tillid til manden. Sammenfattende

mente de interviewede kvinder således ikke, at en mæglingssamtale var relevant for kvinder, der som de havde levet i et voldeligt forhold.

Hvad mener de professionelle?

Spørgsmålet blev stillet både til medarbejdere i kvindekrisecentre og behandlingstilbud til voldelige mænd, til Netværket for voldsramte kvinder og projekt Stop vold i familien. Spørgsmålet omfattede mægling i bred forstand, eks. mægling foranstaltet af kvindekrisecentret som led i kvindens evt. udslusning fra centret, mægling i forbindelse med mandens behandling eller tilbudt i konfliktråd efter anmeldelse af volden. I det følgende vil først fagpersoner, der møder voldsramte kvinder få ordet. Derefter fagpersoner der møder voldsudøvende mænd.

Kvindekrisecentre, Projekt Stop vold i familien og Netværk for voldsramte kvinder

Ingen af de tre kvindekrisecentre, der indgik i undersøgelsen, ser mægling som en mulighed i deres regi. Helle Walsted, leder af krisecentret i Danner udtrykker det således:

Et krisecenters opgave er at yde sikkerhed, tryghed og krisehjælp, og i den sammenhæng bliver det svært at tænke, at der skulle komme en mand ind i billedet, altså som en fysisk tilstedeværende person.

Forstander på af Kvindehjemmet Birgit Søderberg kan forestille sig, at kvinden og manden får tilbudt en professionel rådgivende samtale, når en kvinde vælger at flytte hjem til ægtefællen igen, men understreger det professionelle element, for

'at gøre det til et mæglingsanliggende, det synes jeg er en virkelig, virkelig farlig tankegang. Der er så mange faldgruber i det her. Det vi skal gøre som krisecentre, er at forsøge at holde os på den streg, der hedder, at det handler ikke om at få hetzet en befolkningsgruppe overfor en anden. Det handler om at se i øjnene, hvor kompleks denne problemstilling er, og at vold altid er et enormt magtmiddel.

Kvindens relation til manden indgår naturligvis i den proces, der iværksættes omkring kvinden under hendes ophold på kvindekrisecentret, ligesom det er vigtigt at tage hånd om evt. børns relation til deres far. Men man vil ikke tilråde et møde mellem parterne. Helle Walsted:

... og det er fordi at træde ind i det rum og deltage i sådan en samtale kræver en kvinde, som er rustet rigtig godt og friholdt fra det, hun har været i i så lang tid. Altså hun er nødt til at være ude af den centrifuge, før hun vil kunne gå ind og profitere af sådan en samtale. Der vil ligge så meget risiko for fortsættelse af volden, hvis tingene ikke er helt på plads. Jeg vil helt klart sige, at som en del af et krisecenterophold, vil det for de færreste kvinder være nogen som helst gevinst.

Helle Walsted vil ikke afvise, at en samtale på et andet tidspunkt vil kunne have sin berettigelse, også i konfliktråd, mens Gittemariija Loiborg fra Netværket for Voldsramte Kvinder tvivler:

... den kvinde, man spørger, er i chok, og har været udsat for en langvarig belastning, og hun er ikke selv er klar over, hvor dybt hun er ramt. Sammenligner man med fysiske skader, ligner det en hudafskrabning, men der er noget nedenunder, som er væsentligt farligere, og det kan hun ikke selv se. Derfor må vi som samfund sørge for, at de regler hun i gåseøjne bliver udsat for eller tilbudt, at det virkelig er noget, som har en validitet, så det er forsvarligt overhovedet at lade hende indgå i det... Det kan godt være, at hun kommer til at sige ja, fordi hun umiddelbart synes, at det lyder da meget fornuftigt, men hun er ikke i stand til at vurdere, hvor sårbar hun egentlig er.

Gittemariija Loiborg mener ikke, at det er hverken formynderisk eller et udtryk for åndshovmod og bedrevidenhed at sige til den voldsramte kvinde, at hun ikke ved hvad, der er bedst for hende selv. Flere undersøgelser viser, at partnervold har dybe og langtidsskadelige virkninger, og at kvinder, der har været udsat for massiv vold, ikke kan mærke sig selv ordentlig. For at kunne udholde at være i forholdet har kvinderne nemlig været nødt til at lukke ned for deres følelser, og det samme gælder de mænd, der udøver volden.

Og derfor tror jeg ikke, at det [mægling] dur i partnervold. Jeg tror ikke på, at det kan lade sig gøre, fordi den der udøver volden er ikke i stand til at mærke sig selv, og i

hvert fald er det helt sikkert, at det er kvinden ikke, fordi så var hun jo gået, hvis hun havde mærket sig selv.

Frivillighed og samarbejdsvilje

De interviewede fagpersoner stiller, som også de interviewede kvinder, spørgsmålstegn ved, om der er tale om et frivilligt tilbud, når man tilbyder en kvinde en samtale i konfliktråd, eller om kvinder, særlig når der er børn, kan føle sig pressede til at samarbejde. Mette Bak, KvindeHjemmet siger:

... vi får problemet i statsforvaltningerne, fordi i de sager, hvor der er vold, og hvor kvinden er så fornuftig, at hun siger nej, fordi hun skal i hvert fald ikke stille op som boksebold igen, så får hun at vide, at hun ikke ønsker at samarbejde. Et samarbejde forudsætter jo ligeværdighed, og det er der ikke i et voldeligt forhold. Der er en grundlæggende skæv magtstruktur, og derfor kan der heller ikke være et ligeværdigt samarbejde.

Dette synspunkt bakkes op af Helle Walsted, som peger på, at volden har elimineret enhver tale om lighed mellem parterne, og at der altid vil være en skæv magtfordeling. Det vil gøre et mæglingsmøde overfladisk, for man vil aldrig nå ned til en udligning af den grundlæggende skæve magtstruktur. Det ville kræve et langt forløb og en forløsning af begge parter roller og handlemønstre. Helle Walsted påpeger, at det allerede er et problem, at den nuværende lovgivning i høj grad lægger op til, at der skal være dialog mellem parterne i voldelige forhold, og hun mener, at det i mange tilfælde betyder, at børnenes kommer i klemme.

I Projekt Stop vold i familien har man erfaring for, at parter har nemmere ved at tale med hinanden, når evt. uenigheder om børn er afgjort i Statsamtet eller i retten. Når først der er afsagt dom, bliver kampen mellem ægtefællerne indstillet, og de kan begynde at tale sammen uden strategiske bagtanker.

Mæglernes kompetence

Alle fagpersoner gav udtryk for tvivl og betænkelighed ved tanken om, at en samtale mellem parterne skulle kunne varetages af en ikke professionel. Skulle det overhovedet lade sig gøre, måtte

man sikre sig, at personen i det mindste havde en solid faglig viden om og indsigt i partnervold. I Projekt Stop vold i familien siger man om dette:

.....man skal have indsigt i, hvad der er på spil i kvinden, for at kunne møde hende og høre det hun siger og give hende rum til at finde ud af, hvad hendes behov er. Og der skal du have en forståelse for, hvad det gør ved et menneske at have været udsat for vold. Vi er inde på et specialområde og det kræver dyb indsigt. Du kan så nemt komme til at lave skade, så det kræver en specialuddannelse indenfor vold i familien, og det kan en almindelig mediator slet ikke klare. Man skal simpelthen vide noget om, hvad der er på spil. Der skal ikke bare være frit spil på alle hylder (ifht. hvad parterne kan sige til hinanden). Det handler om at beskytte kvinden.

Når man i Projekt Stop vold i familien har samtaler med par, er der regler for, hvad der kan blive talt om. En stram styring af samtalen er nødvendig af hensyn til risikoen for, at samtalen medvirker til, at volden efterfølgende optrappes:

Man skal være meget opmærksom på den optrappingsrisiko, der ligger i at bringe parter sammen. Ikke fordi risikoen ligger i, at man i situationen slår hinanden, men alt det der kan følge med. Det er der, hvor der skal være nogle, som er rigtig dygtige og kan følge med i processen.

På denne baggrund mener fagpersonerne, at det er både uforsvarligt og uetisk, at tilbyde en enkelt eller to samtaler, uden nogen form for sikkerhedsnet under kvinden. Den fysiske krænkelse, som måske er anledningen til, at en sag ender hos politiet og i konfliktråd, er ikke en isoleret hændelse, men knyttet sammen med både følelsesmæssig og økonomisk afhængig eller kulminationen på et langstrakt forløb. Derfor må man sikre sig, at andre hjælpeforanstaltninger er på plads eller tilgængelige, før man overhovedet tænker på muligheden af mægling.

...hvis hun kommer ud i noget, hvor hun bryder sammen, hvor hun bliver retraumatiseret af det bagefter og mister fodfæste og ikke kan være en ordentlig mor eller bestride sit arbejde, hvad er der så af tilbud til hende? Det kan vi som samfund ikke byde hende.

Men er tilbuddet overhovedet aktuelt?

De interviewede fagpersoner mente ikke, at mange kvinder ville tage imod tilbuddet om mægling . De ville være alt for skeptiske i forhold til, hvad de ville kunne få ud af det, for ingen ville have tillid til, at manden holdt eventuelle aftaler. Kvinderne ville også være bange for, at manden ville bruge samtalen som en 'dåseåbner', dvs. skaffe sig oplysninger, som senere kunne bruges mod dem. Herom siger Mette Bak:

... jeg sidder og tænker på, hvem det kunne være, som ville være interesseret i det. Jeg tror, at de fleste af de kvinder, som har taget beslutningen om, at det er slut, de er ligeglade, de gider ikke den samtale. [...] jeg har svært ved at komme i tanke om nogen. Og hvad skulle det også nytte, sådan en enkelt samtale eller nogle få samtaler med dem sammen, fordi han sidder tilbage og tænker: 'Det er hendes skyld. Jeg er blevet dybt uretfærdigt behandlet'. Og hvad hjælper sådan nogle samtaler så? Det ved de godt kvinderne, at han ikke har nogen indsigt. Så de vil sige: 'Det hjælper ikke en skid, det gider jeg ikke.'

Dialog mod Vold og Alternativ til Vold

Alternativ til Vold (ATV) og Dialog Mod Vold (DMV) er behandlingstilbud, der tilbyder længerevarende terapeutisk behandling til mænd, der udøver vold mod deres partner. Begge steder tilbydes den kvindelige partner støttende separate samtaler under mandens behandlingsforløb.

Volden skal løses først

At tilbyde mægling ses af ATV som en uheldig sanktionering af, at der her er tale om en konflikt, der kan løses.

Man blander tingene sammen. Der er et lag, der hedder parforhold, problemer og konflikter, det er fælles. Ovenpå det lag ligger voldsproblematikken, den er mandens egen. Parforholdsproblemerne er et fælles ansvar, det skal parret arbejde med, men først når volden er skraldet af. Volden er mandens ansvar. Først når volden er på plads, kan man begynde at tilbyde parterapi og løse de problemer, parterne har med hinanden.

Det tager ifølge ATV 1-1½ år i behandling for den voldsudøvende mand at erkende, at han er ansvarlig for den vold, han har udøvet. Umiddelbart efter kvinden har anmeldt volden, eller på anden måde gjort opmærksom på volden, og manden er kommet i kontakt med ATV, kan man høre ham sige, at han godt ved, at det er hans skyld, men over tid kan man høre, at erkendelsen ikke har bundfældet sig. Mændene oplever stadig, at det er kvindens skyld. Derfor vil en eller to samtaler i konfliktråd kunne virke forførende:

I sådan nogle få samtaler (konfliktråd), så vil man blive mødt af en mand, der siger: ”Ja, det er rigtig nok, at man ikke skal slå”, og at det kan forføre kvinden til i sådan et regi at tænke: ”Ups, han har virkelig fanget den, nu kan vi godt gå hjem arm i arm.”

ATV gør også opmærksom på, at på det tidspunkt, hvor en samtale i konfliktråd ofte vil blive tilbudt (i forbindelse med en anmeldelse og evt. et brud), vil både manden og kvinden være så optaget af strategiske overvejelser, at ingen af dem vil kunne tale frit. Alene det at være indbudt til en samtale vil kunne virke konfliktoptrappende, for parternes evt. ja eller nej til at deltage vil kunne bruges i deres indbyrdes strategiske spil (ofte om børn) mod hinanden. Således vil kvinden af sikkerhedsmæssige årsager kunne føle sig presset til at deltage, eller være bange for at stille sig i et dårligt lys som usamarbejdsvillig, hvis hun ikke møder op.

I ATV finder man derfor, at der er alt for meget på spil for parterne til, at en forsvarlig samtale vil kunne finde sted. Man går i ATV så vidt, som til at sige, at man ved fra offentlig side at tilbyde en samtale i konfliktråd ikke alene er med til at forføre parterne, men også til at snyde dem.

Også i DMV er man foruroliget over muligheden af en samtale i konfliktråd og den risiko, man løber for at volden optrappes, hvis samtalen finder sted på et for tidligt tidspunkt, dvs. inden manden følelsesmæssigt har erkendt, at han har ansvaret for volden. En enkelt eller to samtaler (i konfliktråd) er ikke tilstrækkelig til at opnå en erkendelse, og manden vil typisk ikke kunne rumme at høre kvindens historie og oplevelser af den vold, han har udsat hende for.

Det er svært for mændene at høre historien fra kvindens mund og følelsesmæssigt erkende, at volden har noget med dem at gøre. Jeg har endnu ikke oplevet en mand,

som i første samtale kunne rumme kvindens historie, og som har villet påtage sig det fulde ansvar for volden. Der skal et langt behandlingsforløb til for at nå dertil.

I den forbindelse påpeger DMV, at mænd, som fx er blevet bortvist fra hjemmet i en periode på grund af vold, ofte vil gøre hvad som helst for at komme hjem igen. Det er sandsynligt, at en bortvist mand vil forsikre terapeuten og partneren om, at han påtager sig det fulde ansvar for volden, selvom han egentlig synes, at kvinden også har et ansvar.

Man risikerer således at puste til ilden, men hvis skulle man forestille sig en samtale (i konfliktråd), er det ifølge DMV vigtigt, at man som minimum forud for samtalen afholder indledende og afklarende samtaler med kvinden og manden hver for sig. I den indledende samtale med manden, bør man sikre sig, at manden følelsesmæssigt erkender, at han har det fulde ansvar for volden i forholdet. I den indledende samtale med kvinden bør man give mulighed for, at hun kan fortælle hele sin historie, hvorefter det er mægleren, der må afgøre, hvilke udvalgte elementer af historien, hun kan genfortælle under samtalen med manden. Mægleren skal også være i stand til at styre samtalen så stringent, at ingen af parterne siger noget, der kan forværre deres situation.

I DMV mener man derfor, at mæglere i sager, hvor der er tale om partnervold, bør være professionelle med et indgående kendskab til vold og forståelse for, hvad der er på spil mellem parterne. Man bør også sikre sig, at samtalen følges op af individuelle samtaler med manden og kvinden hver for sig. For som man spørger i DMV:

Hvem skal følge op på, hvad der evt. sker i en samtale? Hvem samler manden op, når det er gået op for ham, hvilken smerte han har forvoldt sin partner?

Opsummerende

Der var stor overensstemmelse mellem, hvad fagpersoner med kendskab til voldsramte kvinder og fagpersoner med kendskab til voldelig mænd mente om et tilbud om mægling. Ingen af dem anså tilbuddet om mægling for at være hverken relevant eller forsvarligt at give.

Man pegede på, at den store risiko man udsætter begge parter, men særlig kvinden for, især hvis tilbuddet om mægling kommer i umiddelbar tilknytning til, at volden er blevet kendt, eller kvinden havde forladt forholdet. På dette tidspunkt – og længe efter - vil kvinden være i en psykisk tilstand, hvor hun ikke vil være i stand til at overskue konsekvenserne af at møde manden, men hvor hun kan komme til at føle sig presset til at deltage i et møde. Manden vil på sin side være i en tilstand, hvor han endnu ikke vil være i stand til at se sine handlinger i øjnene og erkende sit ansvar for volden.

Der kan således opstå fare for, at volden optrappes, hvis manden 'uden filter' konfronteres med kvindens historie. En samtale, hvor parterne selv kan bestemme, hvad der skal tales om, vil derfor være kontraindiceret.

Fagpersonerne pegede desuden på, at parterne strategiske overvejelser i forhold til hinanden og eksempelvis fælles børn vil stå i vejen for, at de kan tale frit og åbent. En samtale vil derfor være overfladisk, da der endnu ikke har fundet en forløsning og bearbejdning sted, noget der for mændenes vedkommende, ifølge de professionelle i behandlingstilbuddene til mænd, tager 1-1½ år.

Der blev også udtrykt alvorlig tvivl om, hvorvidt personer uden professionel baggrund vil være i stand til at styre en samtale på forsvarlig vis, således at der ikke bliver gjort skade. Man pegede derfor på nødvendigheden af forberedende samtaler før en evt. mægling og lagde stor vægt på, at mæglere skal være særligt uddannet til at varetage opgaven. Fagpersonerne anså det desuden for vigtigt, at en evt. samtale ikke kommer til at stå alene, men bliver fulgt op, og at andre hjælpeforanstaltninger bliver inddraget i processen.

5. Den internationale debat

Spørgsmålet om restorative justice kan og skal bruges ved vold i nære relationer har de sidste 10 – 15 år været debatteret af, hvad man på engelsk kalder: The domestic violence community og the restorative justice community. Mellem disse to bevægelser finder man divergerende meninger, men også indenfor restorative justice bevægelsen brydes meningene.

Daly og Stubbs (2005) har opsummeret debatten mellem tilhængere og modstandere således: Tilhængerne argumenterer for, at restorative justice giver kvinden mulighed for at engagere sig og deltage aktivt i processen og for at få deres oplevelse og historie valideret, mens manden får mulighed for at tage ansvar for sin handling. Modstandere advarer på deres side mod, at kvindens sikkerhed kan blive tilsidesat, at manden kan manipulere processen, og at kvinden kan føle sig presset til at deltage og/eller indgå aftaler. Modstandere mener desuden, at restorative justice er uforenelig med kvindebevægelsens ønske om at gøre det private politisk (Coker 2002; Schroeder 2005) og frygter, at restorative justice vil underminere, hvad kvindebevægelsen har opnået i forhold til at få anerkendt vold mod kvinder som et kriminelt forhold. Modstanderne forudser, at vold mod kvinder igen vil blive den enkelte kvindes private (parforholds-) problem, hvis den retslige proces skifter arena fra det offentlige, åbne retslokale til det fortrolige og lukkede rum, som er rammen om en restorative justice proces.

Uenighederne til trods manes der, også hos tilhængere, til forsigtighed omkring hvornår og hvordan, man kan anvende restorative justice ved vold i nære relationer. Jeg vil i det følgende med udgangspunkt i den engelsksprogede litteratur på området uddybe de oftest fremførte argumenter og overvejelser for og imod restorative justice ved vold i nære relationer. Som påpeget tidligere er både lovgivning omkring restorative justice og metoderne, der anvendes, forskellige fra land til land. Forskere, der beskæftiger sig med området, har primært studeret programmer, hvor restorative justice har været et alternativ¹⁵ til en strafferetlig proces, og hvor man i praksis har anvendt metoden 'conferencing'. Både restorative justice som alternativ til straf og metoden conferencing ligger langt fra en dansk praksis, men debatten bringer væsentlige aspekter på banen, som også gør sig gældende i en dansk sammenhæng.

¹⁵ På engelsk bruges betegnelsen 'diversion'.

Indenretslig kontra udenretslig procedure

Et af hovedargumenterne mod at anvende restorative justice ved vold i nære relationer er, at forbrydelsen er for alvorlig til at blive behandlet på anden måde end gennem retssystemet, og at det er vigtigt herigennem at statuere samfundets fordømmende holdning til vold mod kvinder (Lewis *et al.*, 2001). At tilbyde en udenretslig proces, hvor parterne selv sætter dagsorden, og ingen udefrakommende autoritet fastslår, at vold er en handling, man som samfund tager afstand fra, vil ifølge nogle modstandere (Busch 2002) kunne opfattes som en tilkendegivelse af, at samfundet ikke tager vold mod kvinder alvorligt, men stiltiende accepterer og sanktionerer den form for vold.

På den anden side findes talrige eksempler på, at det retslige system fejler netop i sager om vold i nære relationer eller andre kønsspecifikke overgreb (Dobash & Dobash 1992). Få sager ender i retten, fordi bevisbyrden er svær at løfte, og rettergangen kan med sit fokus på gerningspersonen være en ydmygende oplevelse for kvinden. Hun kommer ikke til orde på egne præmisser, og der bliver ikke taget hånd om hendes behov. Netop derfor, mener tilhængere, er en restorative proces egnet ved vold i nære relationer, i og med den giver den forurettede kvinde en central plads i processen og dermed en oplevelse af at blive retfærdigt behandlet.

For og imod 'conferencing'

Conferencing inddrager parternes familie, netværk og andre indirekte berørte i processen, og bryder således isolationen og privatiseringen af det voldelige overgreb. Ved at udvide kredsen udvider man også perspektivet på det overgreb, der er sket, og man gør overgrebet til et anliggende, der bedst løses med støtte og hjælp fra mennesker, der står parterne nærmest.

Flere forskere (Coker 2002, Busch 2002) stiller sig imidlertid kritiske overfor metoden. De begrundet kritikken med, at så længe samfundet ikke klart og utvetydigt tager afstand fra alle former for kønsdiskriminerende holdninger og adfærd overfor kvinder, kan inddragelse af det sociale netværk vise sig at være til ugunst for den voldsramte kvinde. Ikke alle, hverken i kvindens eller mandens netværk, deler nødvendigvis den holdning, at mænds vold mod kvinder bør fordømmes, eller at volden er mandens ansvar, og den voldsramte kvinde kan risikere at blive mødt med tvivl, skepsis og fordømmelse (Ptacek & Frederick 2009).

Kvindens sikkerhed

Ofrenes sikkerhed er en hovedhjørnestein i en restorative justice proces, og dette gælder ikke mindst, når der er tale om vold mod kvinder. Feministiske kritikere af restorative justice (Busch 2002,

Stubbs 2002) peger imidlertid på, at restorative justice processer svigter voldsramte kvinder og sætter deres sikkerhed på spil på grund af en ringe forståelse for betydningen af køn, magtrelationer og den særlige dynamik omkring udøvelse af vold.

Kritikken starter med at fastslå, at partnervold er en særlig form for forbrydelse, der adskiller sig fra andre forbrydelser ved, at volden ikke er en enkeltstående handling mellem to for hinanden ukendte mennesker. Volden er ofte blot én overskridende og krænkende handling i rækken af forskellige strategier og taktikker, der har til hensigt at kontrollere kvinden, og kvindens frygt for manden kan sætte grænser for hendes muligheder for at tage til genmæle. Udøvelsen af magt og kontrol er ikke altid synlig for den person, som faciliterer den restorative proces. Den kan foregå skjult gennem små bevægelser, tegn, eller stemmeføring, umærkelig for andre end kvinden, som ved at hendes sikkerhed er afhængig af, at hun giver efter og følger manden (Edwards & Haslett 2003).

Busch påpeger endvidere, at vold ofte optrædes, når kvinden gør tegn til at ville forlade manden. En restorative proces, hvor mandens vold eksponeres, kan bidrage til optrapning af volden og dermed bringe ikke alene kvinden, men også hendes nærmeste, eksempelvis hendes børn, i yderligere fare.

Frivillig deltagelse

Et andet aspekt, som fremhæves i relation til kvindens sikkerhed, er hvorvidt kvindens deltagelse i en restorative proces er frivillig. Frivillighed er et grundlæggende princip i restorative justice, men flere forskere påpeger, at når kvinden i et måske årelangt forhold er blevet kontrolleret gennem anvendelse af vold eller trusler, vil hendes beslutning om at deltage i en restorative justice proces blive taget på den baggrund. Kvinden kan føle sig usikker ved at udfordre manden af frygt for, at han senere vil hævne sig på hende eller hendes børn (Koss 2000). Der peges også på, at ikke alene mandens påvirkning kan være bestemmende for kvindens beslutning. Også omgivelserne kan lægge pres på kvinden og opfordre hende til at mødes med manden ud fra en manglende forståelse af voldens dynamik og konsekvenser.

Screening og kvalifikationer

Flere forskere peger på, at de risici, der er til stede ved at bringe parterne sammen, er så alvorlige, at det er nødvendigt at indføre screenings procedurer for at sikre kvindens sikkerhed (Frederick & Lizdas, 2003; Busch, 2002). De medgiver imidlertid, at det er meget vanskeligt at finde frem til

kriterier for en sådan screening, som kan afgøre, hvornår et møde er tilstrækkeligt sikkert at gennemføre. Dynamikken mellem parterne, bagatellisering af problemet, idyllisering og urealistiske forventninger til mødet kan være med til at sløre billedet af såvel kvindens som mandens ressourcer og motivation til at deltage i et møde (Frederick & Lizdas, 2003).

Så meget desto vigtigere er det, at de personer, der skal facilitere et møde, har tilstrækkelige kvalifikationer til at gøre det på en forsvarlig måde. Der er generel enighed om, at et møde mellem parter, der har levet i en voldelig relation, forudsætter en kompetence, som ligger udover, hvad man sædvanligvis kræver af en facilitator. Busch (2002) advokerer således for, at facilitatorer skal være

...highly skilled in the dynamics of domestic violence, lethality risk assessment, and domestic violence screening techniques in order to recognize the warning signs for further violence and address the high levels of emotion and duress which might be involved.

Netop på grund af den specialiserede viden der kræves af facilitatorerne, peger flere forskere på, at det er vigtigt, at man omkring facilitatorerne har en struktur, der er i stand til at fastholde dem og udbygge deres kompetencer. Stubbs (2002) siger således, at dårligt financerede frivillige ordninger ikke vil være effektive og holdbare i det lange løb.

Ikke alle er ens

Mange forskere peger således på, at der er en alvorlig risiko forbundet med at bringe parter sammen, der har levet i et voldeligt forhold. Daly (2002) husker imidlertid begge sider (the domestic violence community og the restorative justice community) på, at ikke alle 'gendered harms', er ens. Hun siger (kursiv i original):

It is crucial that both groups come to terms with the fact that gendered harms range from less to more serious, and that some harms will be less and more amenable to restorative processes.

Der kan være stor forskel på graden og karakteren af vold, og Daly (2008) gør tillige opmærksom på, at der kan være forskelligt, hvordan det enkelte menneske oplever at blive udsat for vold. Man

skal derfor være varsom med at skære alle over en kam, hvad enten det går i retning af at udelukke mægling som mulighed eller i retning af ukritisk at tilbyde mægling. Beslutningen må hvile på en individuel vurdering af hver enkelt sag.

Endelig peger Daly (2002) på, at et møde mellem parter i et voldeligt forhold ikke nødvendigvis behøver foregå ansigt til ansigt, men at man kan lade mæglingen være indirekte, dvs. at mægleren er 'go-between' mellem parterne, og at man med mæglerens mellemværende kan indgå aftaler med hinanden. Samme betragtning har Yellot (1990), som ser mæglingssamtalen som en nødvendig intervention i de (mange) tilfælde, hvor en kvinde vælger at vende tilbage til manden. I en mæglingssamtale vil parret i trygge, kontrollerede rammer kunne tage vigtige spørgsmål op, og samtalens struktur og mæglerens støtte vil kunne styrke kvinden.

Jeg vil i det følgende omtale en række lande, som enten allerede har implementeret mæglingssamtaler ved partnervold – eller som har åbnet for muligheden.

6. Udenlandske erfaringer

Mange lande har fulgt EU og FN's anbefalinger og implementeret restorative justice i deres retssystem, forskelligt fra land til land. Man må derfor i den følgende præsentation af udenlandske projekter holde sig for øje, at restorative justice udfoldes indenfor forskellig lovgivning, med forskellige metodiske tilgange og med forskellige ressourcer til rådighed. Man kan med andre ord ikke generalisere fra det ene land til det andet, ja, til tider knap fra landsdel til landsdel.

Jeg vil i det følgende præsentere en række lande, der har en udviklet og i visse lande evalueret restorative justice praksis ved vold i nære relationer og supplere med en omtale af lande, hvor man har eller er undervejs med retningslinier på området. Lande, der som Danmark fortrinsvis anvender mediation, er udvalgt for at gøre en vis form for sammenligning mulig, mens lande, hvor conferencing er den foretrukne metode ikke er medtaget.

Finland

Der er principielt ingen begrænsning for hvilke sager, der kan henvises til mægling i Finland, som i 2006 fik en særskilt lov om mægling i straffesager og i mindre civile sager. Mægling er enten et supplement eller alternativ til straf afhængig af sagens karakter. Det overordnede ansvar for mæglingsvirksomheden ligger i Social- og Sundhedsministeriet, mens amterne (Länsstyrelsen) har ansvaret for, at der lokalt etableres et tilbud om mægling, der er tilgængeligt for alle i amtet. Mægling varetages af læg mæglere (Iivari *et al* 2004).

Enhver kan henvise en sag til mægling, men når det drejer sig om vold i nære relationer, kan kun politiet eller anklagemyndigheden træffe beslutning om, at sagen sendes til mægling (som alternativ til straf). Vold i nære relationer omfatter fysisk vold mellem ægtefæller, samboende par, familiemedlemmer, kærester, fraskilte par eller par som ligger i skilsmisse. Er der tale om meget grov vold, gentagen vold, eller har parterne allerede tidligere deltaget i mægling, vil mægling ikke komme på tale. Der blev i 2007 henvist 775 sager om vold i nære relationer til mægling, i 2008 blev 950 sager henvist og i 2009 blev 1033 sager henvist. (Iivari 2010).

Formålet med mægling i sager om vold i nære relationer er ifølge forskningsleder Aune Flinck (2004), Institutet för hälsa och välfärd¹⁶ i Helsingfors, at:

- forhindre ny kriminalitet
- hjælpe gerningspersonen til at indse, hvor alvorlig familievold er
- hjælpe den forurettede til at forstå, at det ikke er hendes skyld
- finde frem til den rette fremadrettede støtte til parterne
- hjælpe parterne til indgå en aftale om, hvordan gerningspersonen kan genoprette den skade, han har forvoldt og at kompensere den forurettede.

I 2004 iværksatte instituttet en undersøgelse med det formål at kunne bestemme: hvornår, for hvem og under hvilke omstændigheder mægling er en passende intervention i tilfælde af vold i nære relationer. Undersøgelsen var en tværdisciplinær kvantitativ og kvalitativ undersøgelse, der inddrog parter, som enten havde været udsat for eller selv udøvet vold i en nær relation, ansatte ved 'medlingsbyråerne', mæglere, politi og anklagemyndighed samt en gennemgang af 416 sagsforløb af mægling ved vold i nære relationer¹⁷ (Iivari *et al* 2009). Undersøgelsen konkluderer, at mægling 'has potential as the spark for the parties to solve their violence-related problems and as support for coping', men man kunne hverken ud fra overgrebets art eller sværhedsgrad på forhånd opstille kriterier for, i hvilke sager mægling ville være en passende og hensigtsmæssig intervention. Hver sag er unik, og mange faktorer spiller ind og er med til at afgøre, om mediation er anvendelig og til gavn for sagens parter.

På baggrund af det indsamlede materiale gør undersøgelsens forfattere også opmærksom på mæglerens rolle og funktion. De peger på, at det kræver særlige kompetencer at mægle i sager om vold i nære relationer, at faciliteringen af mægling i disse sager skal forbedres og kvalificeres. Der er i forbindelse med undersøgelsen udfærdiget en 'Best Practice' vejledning, som imidlertid kun foreligger på finsk.

¹⁶ Institutet för hälsa och välfärd har til opgave at følge og undersøge mæglingsvirksomheden i Finland

¹⁷ Kvindekrisecenterbevægelsen var inviteret til at deltage i undersøgelsen, nogle deltog, mens andre afstod af ideologiske grunde.

I en undersøgelse fra 2010 (Iivari 2010) udfyldte i alt 952 personer (gerningspersoner, forurettede samt pårørende og andre støttepersoner) et spørgeskema om deres oplevelser af at have deltaget i en mægling. Undersøgelsen omfattede ikke alene sager om vold i nære relationer, men alle slags straffesager henvist til mægling. Resultatet viste overordnet, at ‘the key objectives of mediation -expertise, objectivity, confidentiality and justice - were met in the majority of cases.’

Personer, der havde været involveret i en mægling ved vold i nære relationer, adskilte sig imidlertid fra de øvrige svarpersoner ved, at de havde en mere positiv oplevelse af mæglingen som helhed. De havde også en oplevelse af, at de var blevet forstået korrekt, og at de havde haft mulighed for at få indflydelse på resultatet af mæglingen. Denne oplevelse fandt man dog i højere grad hos de forurettede end hos gerningspersonerne. Imidlertid svarede 1/3 af de adspurgte, der havde deltaget i mægling efter vold i nære relationer, at

...the mediation had not furthered the treatment of mental harm caused to them, nor had it helped in understanding the adverse party or made life after the mediation easier.¹⁸

Forfatterne til undersøgelsen konkluderer at ‘as a criminal offence, domestic violence involves great challenges. From mediators, it requires careful preparation to be able to confront the parties.’

Norge

Norge har været et foregangsland, når der gælder konfliktråd, som allerede i 1991 blev indført i Norge, som enten alternativ eller supplement til strafforfølgelse. Vold i nære relationer har imidlertid ikke været omfattet af den landsdækkende konfliktrådsordning, men i den norske handlingsplan 2008 – 2011 mod vold i nære relationer *Vendepunkt* (Justits- og Politidepartementet 2008)” hedder det i punkt C: ”Ofre for vold i nære relationer skal gis tilbud om tilrettelagte samtaler med voldsudøver (restorative justice)”.

¹⁸Dette medførte at FN’s Højkommissær for Menneskerettigheder gjorde anmærkninger og anmodede Finland om fremover at monitorerer loven. Kan downloades fra <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/followup/Finland.pdf>

Baggrunden for denne beslutning var, at man anslår, at kun 10 – 15 pct. af kvinder, der udsættes for vold i nære relationer, vælger at anmelde til politiet, samt at mange kvinder af forskellige årsager vælger at blive boende sammen med den voldsudøvende mand. Det er heller ikke ukendt, at den lange vej gennem det strafferetslige system opleves som vanskelig og langt fra altid tilgodeser kvindens behov:

Vi vil derfor, i tillegg til retsapparatets behandling av de strafbare forhold, åpne for å søke nye veier for å bistå den som har vært utsatt. (Justits- og Politidepartementet 2008).

Man vil med andre ord åbne et "sivilt spor", hvor der vil være fokus på heling, rehabilitering og til tider forsoning. I handlingsplanen står videre, at man er klar over, at den ulige magtbalance mellem parterne giver anledning til betænkeligheder, ligesom frygten for at ofre kan blive presset til at deltage. Endvidere at der er risiko for, at ofret kan føle det som en krænkelse at blive tilbudt en samtale. Man henholder sig imidlertid til nyere forskning og erfaringer fra praktikere, der peger på, at nogle voldsudsatte både har et ønske om og udbytte af at møde voldsudøveren. Et møde kan ifølge handlingsplanen medvirke til at styrke kvindes selvrespekt og værdighed.

Handlingsplanen afstak tre projekter (tiltak 21 – 23), hvoraf tiltak nr. 21 var et to-årigt pilotprojekt i Trondheim. Projektet fik navnet: "Familievold, Forsoning og Forebygging" og blev gennemført i perioden 2008 – 2009 og herefter forlænget 1 år.

Projekt Familievold, Forsoning og Forebygging er forankret i det lokale konfliktråd, hvor projektlederen er ansat. Hensigten med projektet er i følge beskrivelsen "å undersøke om tilrettelagt dialog mellom involverte parter kan virke forsonende, gjenopprettende og forbyggende - og således være et fornuftig virkemiddel i familievoldssaker." Der er i projektet særligt fokus på barn, der oplever vold mellom foreldrene som tavse vidner, og involvering af offentlige og private netværk omkring familien har derfor været en viktig del af projektets idé og mål.

Mæglerne, eller som de hedder i dette projekt: tilrettelæggerne, er læg mæglere, som i tillæg til deres mægleruddannelse har fået 4 dages kursus i vold i nære relationer med fokus på barn som vidner til vold.

Sager og metode

Der var ved udgangen af 2010 behandlet 84 sager i projektet¹⁹. Volden har haft forskellig sværhedsgrad, fra en enkelt voldelig handling til årelang gentagne vold. 14 af gerningspersonerne har været kvinder. Sagerne er blevet henvist fra

- anklagemyndigheden, både efter en domfældelse og som alternativ til straf
- domstolen, som en del af dommen
- private (venner, familie) eller offentlige institutioner (skole, dagpleje, læge)

Projektet har udarbejdet en 4-punkts model for møder mellem parterne:

1. Formøder med parterne hver for sig for at finde ud af, om det er forsvarligt at føre parterne sammen. Der er to tilrettelæggere tilstede, og det tilstræbes at tilrettelæggerne er af forskelligt køn.
2. Dialog mødet, hvor parterne mødes og i slutningen af samtalen opfordres til at gå hjem og tænke over, hvad de ønsker, en aftale skal indeholde. På dialogmøderne kan der være repræsentanter tilstede fra eks. de sociale myndigheder, navnlig når der er børn i forholdet.
3. Aftale mødet, hvor parterne igen mødes og en aftale nedskrives. Er der børn, kan de deltage i mødet for at blive bekendt med den aftale, deres forældre har indgået.
4. Opfølgende kontakt i det kommende år med møder efter behov.

Projektet er blevet evalueret i 2010 og evalueringsrapporten (Elvegaard *et al* 2011) konkluderer:

Deltakerne har hatt utbytte av å være med. Det er to hovedindikatorer på det. For det første oppgir informantene samlet sett positivt opplevelse av å ha vært med. Opplevelse av nytteverdi av deltakelse for ofrenes del ser ikke ut til å skyldes endringer eller innrømmelser hos gjerningsperson, men heller det at offentlige instanser, samfunnet rundet og andre får innblikk i deres situasjon, forstår, tar de på alvor og anerkjenner deres opplevelse. Ofrene mener nemlig verken at gjerningsperson har møtt eller forstått dem i noen økt grad som følge av prosjektet. For det andre melder ofrene om betydelig reduksjon i volden etter

¹⁹ Prosjektleder Guro Angell Gimse: "We might be on the right track", European Forum for Restorative Justice's newsletter, November 2010

tiden i prosjektet. Intensitet og alvorlighetsgrad i volden er minket betraktelig. Noe uønsket atferd slik som trakassering, telefonterror, forfølgelse (stalking) er der fremdeles, spesielt på grunn av kontakt via felles barn og/eller øvrig familie. Når det gjelder ofrenes opplevelse av ikke å bli møtt eller forstått impliserer ikke det at metoden ikke har hatt noe for seg, men indikerer muligens at også andre empowermentrelaterte prosesser har vært gjeldende.

Evalueringen anbefaler avsluttende, at prosjektet videreføres og gøres til et permanent tilbud og/eller, at metoden implementeres i det etablerede straffesystem.

Østrig

Offer-gerningsmand mediation blev indført ved lov i 1988 for unge gerningspersoner og deres ofre (Juvenile Justice Act) som et alternativ til straf. På baggrund af gode resultater med mediation til unge blev der i 1992 taget initiativ til et pilotprosjekt, som henvendte sig til voksne gerningspersoner og deres ofre. Prosjektet var rettet mod alle former for lovbrud, også sager om vold mod kvinder. Dette gav imidlertid anledning til en kontrovers om, hvorvidt det var hensigtsmæssigt og forsvarligt at anvende mediation i sager om vold i nære relationer. Christa Pelikan, seniorforsker på Institute for the Sociology of Law and Criminology i Wien refererer tre aspekter fra den rejste kritik (2002):

Det generelle eller normative aspekt

Vold mod kvinder kræver en stærk offentlig udmelding om, at det er uacceptabelt at begå overgreb på en andens fysiske integritet, også og især i den private sfære. Straffelovens funktion som generalprævention må tages alvorligt, især når det gjelder denne slags forbrydelser, hvor der endnu ikke findes en fastlagt norm, accepteret af alle i samfundet. Mediation er ikke i stand til at hævde og bekrefte denne norm. At henvise en sag til mediation vil blive opfattet som at benægte ofret en bekræftelse af hendes grundliggende ret til fysisk integritet indenfor hjemmets fire vægge og i en intim relation og vil kunne opfattes som en nedtoning af alvorligheden af at have været utsat for skade og fortræd.

Den ulige magtbalance

Det ligger i forlængelse af partnervold, at kønlighed bliver yderligere forværret af gentagen vold. Strukturen i mediation, som mangler en stærk autoritativ overvågning af processen, giver (manden) en platform til at udøve sin (maskuline) magt og gør det muligt for ham at anvende alle mulige forsvarsstrategier. Mediationsprocessen giver ligeledes mulighed for, at manden kan fremkomme med uægte anger og tomme løfter om at afholde sig fra vold i fremtiden. I værste fald kan den voldelige mand ende med at føle sig bekræftet i sin adfærd og dermed føle sig tilskyndet til at fortsætte og intensivere den.

Kvaliteten af mediation

Også mediatores kvalifikationer blev udsat for kritik. I Østrig varetages mediation af socialrådgivere eller personer med anden relevant højere uddannelse, der tillige har praktisk erfaring. Den uddannelsesmæssige baggrund var imidlertid ifølge kritikere fra kvindebevægelsen ikke tilstrækkelig til at opdage eller håndtere kønsbaseret vold. Kritikken til trods blev mediation ved vold i nære relation indført ved lov som et alternativ til strafforfølgelse.

Den østrigske model for mediation ved partnervold

Det er anklagemyndigheden, der beslutter, om en sag skal henvises til udenretslig mediation eller gå rettens vej. Henvises sagen til mediation kontaktes parterne af to mediatorer, en kvinde og en mand. Er begge parter indstillet på mediation, starter processen med, at kvinden taler separat med den kvindelige mægler, manden med den mandlige. I denne samtale fortæller parterne om den konkrete hændelse, der førte til politianmeldelse, om evt. tidligere hændelser og om parternes indbyrdes forhold. Desuden tales der om, hvad hver især forventer og gerne vil have ud af den fælles samtale, hvilke ønsker de har for fremtiden, om de ønsker at gå hver til sit eller at blive sammen – og da på hvilke betingelser.

Herefter mødes alle fire til en samtale, tilrettelagt på en sådan måde, at mæglerne i begyndelsen sidder overfor hinanden med hver part ved deres side. Mæglerne fortæller nu til hinanden, hvad parterne har fortalt dem, mens parterne lytter. Herefter har parterne mulighed for at korrigere eller modificere deres historie for derefter at gå over til at tale direkte med hinanden. Mæglerne lytter til

parternes samtale og reflekterer undervejs over, hvad de hører. Med denne metode ønsker man at fremme to principper: empowerment og recognition²⁰. Mediationen afsluttes med, at der indgås en aftale mellem parterne. Overholdes aftalen ikke, sendes sagen i retten. Mæglerne har kontakt med parterne i et år efter mediationen.

Evaluering

Pelikan stod i 1999 i spidsen for et forskningsprojekt (2002), som havde til hensigt at undersøge sager om partnervold, der var henvist til retten eller til mediation. Projektet blev udført med direkte observation af mediationer/retshandlinger (30), interview med parterne, første gang umiddelbart efter mediationen/retshandlingen, anden gang nogle måneder senere. Desuden blev de professionelle mæglere interviewet. Formålet med undersøgelsen var at finde frem til en sagstypologi, som kunne være vejledende/retningsgivende for anklagemyndigheden, når man skulle tage stilling til, om en sag skulle gå rettens vej eller henvises til mediation. Dette formål blev imidlertid ikke opfyldt. Man kunne ikke ud fra hverken voldens art eller omfang opstille kriterier for, hvornår en sag var egnet/ikke egnet til mediation hhv. retten. De kvalitative interview viste at:

The decisive element in assessing the feasibility and suitability of mediation lies not with the power position and the behaviour of the violent partner, but rather the - inner and outer - situation and disposition of the woman and whether she can muster resources to break free from an oppressive relationship or alter it fundamentally.

Det var med andre ord kvindens ressourcer og styrken af hendes beslutning og ønske om at forlade eller forandre forholdet, der var afgørende for, om mediation var en hensigtsmæssig intervention. Derfor anbefalede Pelikan, hvad hun kalder en 'procedural diagnosis' for - trin for trin - at kunne afklare, om en sag egner sig til mediation.

²⁰ Vindeløv (2004) oversætter empowerment til myndiggørelse. Recognition kan oversættes med 'anerkendelse'. Begge begreber er centrale i alle former for mediation.

Pelikans konklusion på undersøgelsen var følgende:

- Mediationsprocessens potentiale og styrke ligger i at kunne forstærke 'processes of empowerment' eller frigørelse, som allerede er undervejs
- Kun ganske sjældent bidrager mediation til en omvendelse eller reformation af krænkeren
- Personlige ressourcer – både hos manden og kvinden - en forudsætning for en vellykket mediation. Hvis der ikke er ressourcer tilstede, er mediation som intervention formålsløs.
- Mediation har størst virkning, når der er tale om en enkelt voldelig handling.

10 år senere gennemførte Pelikan (2010) en opfølgende undersøgelse af, om der i de forløbne 10 år var sket forandringer og udvikling af effekten af mediation. Undersøgelsen omfattede spørgeskemainterview med kvinder, der havde deltaget i mediation 1½ - 2 år tidligere og deltagerobservation af mediationer med efterfølgende interview af parterne.

I forbindelse med undersøgelsen og dens resultater gør Pelikan opmærksom på de særlige og gunstige omstændigheder, der er til stede i Østrig omkring lovmæssige tiltag ved vold i nære relationer. Den østrigske Protection Against Domestic Violence Act 1997, som giver politiet mulighed for ved en anmeldelse af vold at bortvise manden fra hjemmet i 10 dage, har ifølge Pelikan bidraget til en ændring af holdningen til vold i nære relationer, ligesom den har bidraget til at skabe bedre muligheder for hjælp til kvinder, der oplever vold²¹. Endelig kan anklagemyndigheden som ovenfor beskrevet henvise en sag om vold i nære relationer til udenretslig mægling (Außergerichtlicher Tatausgleich) som alternativ til den inderetslige procedure. Resultaterne af den opfølgende undersøgelse skal, ifølge Pelikan, ses i lyset af disse muligheder.

Pelikan fandt, at mange af sagerne, der indgik i undersøgelsen:

- var af mindre alvorlig karakter
- indeholdt gensidige beskyldninger om vold parterne imellem
- var sager, hvor volden blev anmeldt første gang, den fandt sted
- havde medført, at kvinderne havde været i forbindelse med et interventions center.

²¹ Østrig har bl.a. oprettet Intervention Centres, se

<http://webapps01.un.org/vawdatabase/searchDetail.action?measureId=8868&baseHREF=country&baseHREFId=164>

Hvor Pelikan i 1999 fandt, at mediationen ikke (efter kvindens udsagn) fremmede mandens indsigt i den vold, han udøvede, var der ti år senere tegn at spore på, at dette var tilfældet. Blandt de kvinder, som forblev sammen med manden og oplevede, at volden stoppede, mente 80 pct., at mediationen havde bidraget til dette, 40 pct. mente oven i købet, at mediationen var en væsentlig faktor. Kvinderne var blevet styrket, de havde fået støtte til at udtrykke sig og kræve et liv uden vold – samt en forbedret evne til at håndtere konflikter gennem kommunikation. Endvidere havde deltagelse i mediation været medvirkende til, at de havde opsøgt anden form for hjælp. Undersøgelsen viste også, at den gruppe kvinder, der havde mindst udbytte af mediationen var kvinder med akademisk baggrund, der allerede før mediationen havde besluttet at afslutte forholdet. Pelikan konkluderer således i 2010, at mediation i sager om partnervold er medvirkende til, at kvinder bliver stærkere, og at mænd, omend i mindre grad bibringes indsigt, som gør dem i stand til at ændre adfærd.

England

I 2003 publicerede Home Office i England: 'Restorative justice: The Government's strategy, A consultation document on the Government's strategy on restorative justice'. Man ønskede at konsultere statslige og frivillige organisationer og enkelt personer omkring restorative justice og stillede bl.a. dette spørgsmål:

What would be the benefits and disadvantages of developing more specific principles in particular areas – for example for sensitive offences such as hate crimes, sex crimes and domestic violence?

Svarene, der indløb, var stærkt polariserede²². 'Domestic violence specialists' var stærkt imod at anvende restorative justice i nogen sager overhovedet, mens tilhængere af restorative justice mente, at de kunne være gavnlige i nogen sager. Argumenterne imod restorative justice ved partnervold fokuserede på faren for reviktimisering, magtubalance og alvoren af partnervold. Argumenterne for fokuserede på retten til at vælge, anvendelse af højt kvalificerede mediatorer og en bred tvær-

²² Restorative Justice: The Government's Strategy – Responses to the consultation document citeret af Liebmann og Wooton (2008)

institutionel tilgang. Home Office konkluderede til slut, at der måtte mere forskning til for at belyse spørgsmålet. Efterfølgende udgav Home Office (2004) 'Best Practice Guidance for Restorative Practitioners', med retningslinier for, hvornår og hvordan restorative processer bør tilrettelægges, udføres og monitoreres. Her gengives regeringens beslutning, om at der ikke er enighed om at anvende restorative justice ved vold i nære relationer.

Organisationen Restorative Justice Council fik i 2010 til opgave at revidere 'Best Practice Guidance for Restorative Practitioners'. I den reviderede udgave²³ finder man et afsnit (Section B) om 'Sensitive and Complex Cases', herunder partnervold og seksuel vold. Når der er en særlig kompleksitet knyttet til restorative justice ved partnervold/seksuel vold, skyldes det ifølge 'Best Practice Guidance for Restorative Practitioners', at volden ikke er en enkelt isoleret hændelse, at der kan være tale om forskellige former for vold, og at volden har stået på i måske mange år. Måske udøves volden fortsat, og den voldelige part kan være motiveret til fortsat at manipulere, kontrollere og true. Derfor er der fare for, at man ved at bringe parterne sammen kan komme til at forårsage yderligere skade.

'Best Practice Guidance for Restorative Practitioners' peger på, at personer, der skal facilitere evt. processer, skal være 'senior practitioners' med særligt kendskab til voldens dynamik og eventuelle konsekvenser for processen. Endvidere forudsættes, at facilitator har indblik i andre former for hjælpeforanstaltninger, og at der omkring de enkelte facilitatorer er administrativ støtte og 'specialist case work supervision'.

Canada

Siden 2003 har The Mediation and Restorative Justice Centre i Edmonton, Alberta tilbudt mediation ved vold i nære relationer. Man anvender her en metode, som (lig den østrigske model) anvender to mediatorer, der mødes med parterne, kvinde til kvinde, mand til mand i en række afklarende formøder, hvor man ikke mindst har fokus på kvindens sikkerhed, før det egentlig mediationsmøde, hvor parter og mediatorer mødes.

²³ Best Practice Guidance for Restorative Practitioners kan downloades fra Restorative Justice Council's hjemmeside: <http://www.restorativejustice.org.uk/>

I 2005 indledtes en undersøgelse (Mediation and Restorative Justice Centre 2009), der skulle afdække:

Om og under hvilke omstændigheder restorative justice processer kunne have en positiv indvirkning på parterne i et voldeligt forhold

Om en restorative justice proces kunne bidrage til mindre vold og åbne muligheder for en positiv dialog mellem parterne.

Undersøgelsen var lagt an som aktionsforskning med interview af parter (i alt 12 personer) og professionelle (i alt 11 personer) engageret i forskellige led i mediationsprocessen. Resultatet af undersøgelsen viste, at en mediation havde den mest positive indvirken på parterne når:

- Deres deltagelse var frivillig
- Der var tale om vold af mildere grad
- Der var kommunikationsvanskeligheder
- Der var børn i familien

Undersøgelsen viste tillige, at volden blev reduceret, efter mediationen havde fundet sted. I tilknytning hertil fandt man, at det var vigtigt at knytte forbindelse til lokale sociale netværk, som man kunne inddrage eller henvise til, således at mediationen ikke blev en isoleret intervention.

7. Afsluttende

Udgangspunktet for denne rapport var et spørgsmål om et tilbud om konfliktmægling kan være relevant som led i kvindernes rehabilitering efter partnervold?

Spørgsmålet er blevet belyst fra forskellige sider og gennem forskellige aktører. Kvinder, der har oplevet vold, er blevet stillet spørgsmålet, og professionelle, som møder voldsramte kvinder og voldelige mænd, er blevet udfordret af spørgsmålet. Spørgsmålet er blevet 'adresseret' til den verserende debat blandt forskere og praktikere i udlandet, og endelig har det været den røde tråd i undersøgelsen af den praksis, som er udviklet på området i forskellige lande.

Svaret på spørgsmålet er ikke entydigt. Undersøgelsen viser, at man fra alle sider er grundlæggende enige om, at partnervold udgør en endog særdeles stor udfordring for den restorative praksis, som man generelt anvender ved enkeltstående voldsepisoder eller krænkelser mellem personer, der ikke er nært relateret. Når det drejer sig om partnervold, kan parternes indbyrdes relation imidlertid være af en sådan karakter, at et møde mellem dem, vil udgøre en sikkerhedsrisiko for kvinden. Derfor bør man efter nogens mening helt afholde sig fra at lade parterne mødes, mens andre mener, at en mæglingssamtale på trods af den erkendte sikkerhedsrisiko, netop vil være en mulighed for at støtte kvinden i hendes bestræbelser på at opnå et liv uden vold og trusler.

Der er i Danmark mulighed for både indenfor og udenfor det retslige system at tilbyde konfliktmægling ved partnervold, og jeg vil her trække nogle af de punkter op, som jeg på baggrund af denne undersøgelse mener er vigtige at holde sig for øje, hvis konfliktmægling skal være relevant at tilbyde kvinder, der har oplevet partnervold.

Flere undersøgelser har vist, at det ikke er muligt at finde frem til en egentlig sagstypologi, der kan pege på, til hvem og hvornår en restorative proces vil være hensigtsmæssig at tilbyde. Dertil spiller for mange faktorer ind. Noget peger imidlertid i retning af, at parterne har størst udbytte af en restorative proces, når der er tale om førstegangsvold, eller når volden ikke har været af alvorligere karakter, mens processen er mindre egnet, når der er tale om gentagen og/eller grov fysisk og psykisk vold. Et tilbud om mægling må derfor altid ske på baggrund af en

kvalificeret vurdering af parterne og omstændighederne omkring volden. Først herefter kan man tage stilling til, om man kan anbefale, at en mægling finder sted.

Det bliver i denne forbindelse igen og igen i denne undersøgelse påpeget, at når det drejer sig om partnervold, kan man ikke uden nærmere undersøgelse forlade sig på, at kvindens ja til at deltage i en mægling hviler på et frivilligt valg. Derfor er separate samtaler med kvinden (og manden) nødvendige for at sikre at et ja til deltagelse er givet frivilligt og på et informeret grundlag.

En anden betragtning, der ofte nævnes i undersøgelsen, er, at personer, der skal varetage mæglingsprocessen, bør være særlig kvalificerede til at påtage sig opgaven. Man peger her på, at erfaring og viden om vold i nære relationer er nødvendig for ikke alene at kunne vurdere, om parterne er i stand til at indgå i en mægling, men også for at sikre, at der ikke under selve mæglingsprocessen sker fornyede krænkelse. Man har i nogle lande ved mægling i forbindelse med retssystemet udviklet særlige projekter eller skabt procedurer for mægling ved partnervold i erkendelse af kompleksiteten i disse sager. Her anvender man enten fag personer eller særligt uddannede og kvalificerede mæglere, og man har udviklet faste retningslinjer for udførelsen af mæglingen. De er forskellige fra land til land, men stringente og dermed mulige at evaluere.

Mægling ved partnervold har også vist sig at være særlig relevant, når der er fælles børn, og i flere udenlandske projekter ser man mæglingsproceduren som en del af en bredere social indsats, som med inddragelse af det sociale netværk og andre instanser kan hjælpe ikke alene kvinden, men hele familien videre i et liv uden vold.

Der er ikke på nuværende tidspunkt særlige retningslinjer eller procedurer for konfliktmægling ved partnervold i Danmark. Det er mit håb, at denne rapport kan bidrage til øget opmærksomhed og kvalificering, således at konfliktmægling, når det tilbydes ved partnervold, kan blive et værdifuldt bidrag til kvindens rehabilitering.

8. Litteratur

Adrian, L (2001) Konfliktløsning ved mediation, ENCORE

Barlach, L, Stenager, K (2010) LOKK årsstatistik 2009: Kvinder og børn på krisecenter, Servicestyrelsen

Busch, R (2002) 'Domestic Violence and Restorative Justice Initiatives: Who Pays if We Get it Wrong?' i H. Strang & J. Braithwaite (eds) *Restorative Justice and Family Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.

Christy, L (2003) *Skolens Sociale Liv*, Det Kriminalpræventive Råd.

Christy, L (2006) Hva' har du gang i? Rapport fra projekt Konfliktmægling for 12-15-årige. Det Kriminalpræventive Råd, København.

Coker, D (2002) Transformative Justice: Anti-Subordination Processes in cases of Domestic Violence' i H. Strang & J. Braithwaite (eds) *Restorative Justice and Family Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.

Daly, K (2001) Revisiting the relationship between retributive and restorative justice i Strang, H & Braithwaite, J (eds.) *Restorative Justice: Philosophy to Practice*, Aldershot, England.

Daly, K. & Stubbs, J. (2006) Feminist engagement with restorative justice. *Theoretical Criminology*, SAGE Publications: London, Thousand Oaks and New Delhi., Vol. 10(1).

Daly, Kathleen (2002), "Sexual Assault and Restorative Justice," in *Restorative Justice and Family Violence*, Strang, H & Braithwaite, J (eds.), Cambridge: Cambridge University Press.

Daly, K (2008) Entries and endings, victims' journey with justice. I Associação Portuguesa de Apoio à Vítima (APAV) (Eds.), *Victims and Mediation*, Lisbon: APAV.

Dobash, R.E. & Dobash, R.P. (1992) *Women, violence and social change*. Routledge.
European Forum for Restorative Justice (2010) European Best Practices of Restorative justice in Criminal Procedure

Edwards, A & Haslett, J (2003), *Domestic Violence and Restorative Justice:Advancing the Dialogue*, Oplæg på 6th International Conference on Restorative Justice, Vancouver, British Columbia, Juni 2003. Downloaded fra:<http://www.sfu.ca/cfrj/fulltext/haslett.pdf>

Elvegård, K, Frigstad SA, Thorshaug K, (2011) Tilrettelagte samtaler ved familievold. Evaluering av familievoldprosjektet til konfliktrådet i Trondheim, Mangfold og Inkludering, NTNU Samfunnsforskning AS

Flinck, A (2004) Oplæg på Third Conference of the European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, Budapest.

Frederick, L & Lizdas, K. C (2003), The Role of Restorative Justice in the Battered Women's Movement, *Battered Women's JUSTICE Project*.
Downloaded fra: <http://www.vawnet.org>

Helweg-Larsen, K., Frederiksen, ML i samarbejde med Ligestillingsafdelingen (2007), *Mænds vold mod kvinder Omfang og karakter*, Statens Institut for Folkesundhed.

Helweg-Larsen, K., Frederiksen, ML i samarbejde med Ligestillingsafdelingen (2008), *Vold mod mænd i Danmark Omfang og karakter*, Statens Institut for Folkesundhed.

Helweg-Larsen, K Kruse M, Sørensen J, Brønnum-Hansen H (2010) *Voldens pris. Samfundsmæssige omkostninger ved vold mod kvinder*, Statens Institut for Folkesundhed.

Henriksen, C S (2003) *Evaluering af konfliktråd*, CASA, København

Herman, J. (2005) Justice from the Victim's Perspective, *Violence Against Women*, Vol.11 No.5, May 2005, Sage Publications

Home Office (2003) 'Restorative justice: The Government's strategy, A consultation document on the Government's strategy on restorative justice'.

Downloaded fra: <http://www.sas.upenn.edu/jerrylee/jrc/restorativestrategy.pdf>

Iivari, J. (2004) in Flinck, A. and Iivari, J. (2004) *Domestic violence in mediation. Realistic evaluation of a research and development project*. STAKES. Helsinki: Finnish Evaluation of Social Services. FinSoc Evaluation Reports 5/2004.

Iivari, J., Säkkinen, S., Kuoppala, T. (2009) *Medling i brott- och tvistemål 2008*, Institutet för hälsa och välfärd, Helsinki.

Iivari, J (2010) Rättvisa i rättens skugga. Utvärderingsundersökning om verkställandet av lagen om medling vid brott och i vissa tvister. Institutet för hälsa och välfärd (THL), Rapport 5/2010. Helsingfors.

Johnstone, G (2002) *Restorative Justice Ideas, Values, Debates*, Willan Publishing, Devon.

Justitsministeriet (2008) *Betänkning om Konfliktråd*, Betänkning nr. 1501.

Justits- og Politidepartementet (2008) *Handlingsplan mot vold i nære relationer 2008 – 2011*, Justits- og Politidepartementet, Norge.

Koss, M (2000) Blame, Shame, and Community: Justice Responses to Violence Against Women, *American Psychologist*, Vol. 55, No. 11.

Lewis, R., Dobash, R.E., Dobash, R.P. and Cavanagh, K. (2001) Law's Progressive Potential: The Value of Engagement with the Law for Domestic Violence. *Social and Legal Studies* 10(1).

Liebmann, M, Wootton (2008) *L Restorative Justice and Domestic Violence/ Abuse*, A report commissioned by HMP Cardiff, Funded by The Home Office Crime Reduction Unit for Wales.

Downloaded fra <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/6FD63B1D-DD96-43A2-A171-95B7B719B1B3/15225/FAMILYVIOLENCESORIDVRJREPORTFINAL808.pdf>

Madsen, K. S. (2004). Mediation as a way of empowering women exposed to sexual coercion. *Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 12(1).

Madsen, K.S. (2005) Hvor ku´ du gøre det? Konfliktmægling ved Seksuelle overgreb, Center for Voldtægtsofre, Rigshospitalet.

Mediation and Restorative Justice Centre (2009) Building Safer Ground Research Study: A Model for practice in Restorative Dialogue and those involved in Domestic Violence. Downloaded fra: <http://mrjc.ca/documents-publications/restorative-justice-domestic-violence/RestorativeJustice-DomesticViolenceRpt.pdf>

Regeringen (2010) National strategi til bekæmpelse af vold i nære relationer Downloaded fra: http://www.lige.dk/files/PDF/Vold/strategi_vold_2010.pdf

Raaschou, N. (2006) *Fra konflikt til dialog i skolen*, Kroghs Forlag.

Pelikan, Christa (2002) Victim-Offender-Mediation in Domestic Violence Cases-A Comparison of the Effects of Criminal Law Intervention: the Penal Process and Mediation. Doing Qualitative Research. *Forum Qualitative Social Research*. 3(1).

Pelikan, C (2010) *On the efficacy of victim-offender mediation in cases of partnership violence in Austria, or: Men don't get better, but women get stronger: Is it still true? Outcomes of an empirical study*. *European Journal of Criminal Policy Research*. 16(1).

Ptacek, J. & Frederick, L. (2009) *Restorative Justice and Intimate Partner Violence*. Harrisburg, PA: VAWnet, a project of the National Resource Center on Domestic Violence/Pennsylvania Coalition Against Domestic Violence. Downloaded fra: <http://www.vawnet.org>

Schroeder, A. (2005) *Mediating Sexual Assault: Justice for Victims Within and Beyond the Criminal Justice System*. Faculty of Law, University of Manitoba. Downloaded fra <http://cfcj-fcjc.org/clearinghouse/drpapers/2005-dra/schroeder.pdf>

Stubbs, J (2002) Domestic Violence and Women's Safety: Feminist Challenges to Restorative Justice, i Strang, H & Braithwaite, J (eds) *Restorative Justice and Family Violence*. Cambridge University Press.

Vindeløv, V (2004) *Konfliktmægling*, Jurist-og Økonomiforbundets Forlag.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs (2010) *Handbook for legislation on violence against women*, New York.

United Nations, Office on Drugs and Crime (2006) *Handbook on Restorative justice programme*, Vienna 2006

Zehr, H (2002) *The Little Book of Restorative Justice*, Good Books, USA.

Zehr, H (1990) *Changing Lenses*, Herald Press, USA.

9. Bilag

Bilag 1: Interviewguide

Introduktion

Præsentation af undersøgelsen

Præsentation af interviewerne

Praktisk: Interviewet varer 1-1 ½ og optages på diktafon

Anonymitet

Publikation af undersøgelsen

Spørgsmål til interviewperson

Afklaring af sprogbrug. Hvordan benævner vi om din mand?

Alder, uddannelse, beskæftigelse?

Voldshistorien, hvis kvinden ønsker at tale om den.

Demonstration af hvordan en samtale i praksis kan foregå.

Omtale af forberedelse, møde, opfølgning.

Forklare hvad en samtale IKKE er (gode venner igen, tilgivelse, kompromis)

Hvad tænker du umiddelbart om tilbuddet om en samtale?

Dårlig idé:

Uddyb, hvad gør det til en dårlig idé?

Kunne man tænke sig at nogen ville have glæde af et møde?

Hvem og på hvilket tidspunkt?

God idé

Hvad gør det til en god idé? Hvad skal der tales om? Hvad skal udtrykkes, spørges om?

Hvornår i forløbet skal en samtale finde sted?

Hvem skal deltage?

Den lille samtale: To personer

Den store samtale: Inddragelse af familie, venner, sagsbehandler

Forberedelse og opfølgning: Hvordan skulle det foregå ?

Afslutning: Tak for i dag. Udlevering af mailadresse og telefonnumre.

Bilag 2: Udsagn til fokusgruppeinterview

Om kvinden

Kvinden vil føle sig pressede til at sige ja til mægling

Kvinden vil gøre alt – også møde op i Konfliktråd - for at undgå at det går ud over børnene

Kvinden bør lukke ned for kontakt med manden i tiden efter hun har anmeldt eller er flyttet fra ham

Mægling kunne være en del af opholdet på kvindekrisecentret

Om manden

Manden kan forandre sig, angre og påtage sig ansvar for volden

Manden kan ikke rumme kvindens historie, når han hører den

Manden vil forsøge at kontrollere

Manden vil kunne forstå, hvad kvinden taler om

Efter samtalen vil manden vise sit sande ansigt og optrappe volden

Manden vil sige alt, angre alt, indrømme alt for at få kvinden tilbage

Om mæglingsprocessen

Det er bedre at prøve end at lade det være uprøvet

Det vil være bedst at forsøge mægling lige efter bruddet

Først mægling, så tilgivelse